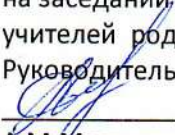

Министерство Просвещения Российской Федерации
Министерство образования и науки Республики Дагестан
Администрация МО «Город Махачкала»
МБОУ «Гимназия №11»

Рассмотрено
на заседании ШМО
учителей родных языков
Руководитель ШМО

А.М.Махмудова
Протокол № 1
от 28.08.2023 г.

Согласовано
Заместитель
Директора по УВР

М.Ф.Алиева

Утверждено
Директор
З.Я. Дибирова
Приказ № 48-П
от 31.08.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного курса
«Лезгинский язык»
1-4 классы

Махачкала 2023 г.

ГЪАВУРДА ТВАДАЙ ЧАР

«Лезги чІал» учебный предметдин тахминан рабочий программа сифтегъан умуми образованидин рекъяй Гъукуматдин федеральный образовательный стандартрин (ФГОС), сифтегъан умуми образованиди гун гуьзлемишзавай Истемишунрин бинедаллаз туькІуьрнавайди я.

«Лезги чІал» учебный предмет чирун аялар чІалан кьурулушдихъ ва адан правилаьрихъ галаз танишаруналди, гъа чІалал рахаз алакьунин чарасуз вердишвилер кутуналди сергьятламиш жезвач. И предметди школьникдик вич уьлкведин гражданин тирди чирунин, адан дуьньядиз килигунин тегьер арадал гъунин карда, чирвилер къачуз, вичин кІвалах тешкилиз алакьунин, гъвечІи классра кІелзавай аялриз ахлакъдинни образованидин тербия гунин карда важиблу роль къугъвазва. «Лезги чІал» учебный предметди Дагъустандин чІалариз ва культурадиз талукъ майдандин садвилин ва жуьреба-жуьрвилин гъакьиндай, чІал милли къанажагъдин асул бине тирдан гъакьиндай сифтегъан чирвилер гунин рекъяй, рахунин ва кхьинин чІал гегьеншарунин, масадахъ галаз рахунин алакьа хуьз алакьунин мумкинвилер гегьеншарун; ахлакъдинни гуьзелвилиз къимет гуз алакьунин гьиссер мягъкемарунин ва яратмишунин кІвалахдал машгъул хьунин алакьунар гегьеншарунин рекъяй еке везифа тамамарзава.

Школада лезги чІал чирунихъ гъам практикадин, гъам илимдин жигъетдай еке метлеб ава. Школадиз сифте къвезвай аялдиз дидедин чІал чизва, ада вичин рахунра чІалан гъазур формаяр ишлемишзава. Вич элкьуьрна къунвай тІебиатдинни яшайишдин винел ада тухванвай гуьзетунар, адан фикирда дидед чІалан гафарин, ибарайрин кІалубда гъатнава. Школада кІелунин нетижада абур мадни вилик фида. Лезги чІал чирунин кІвалах грамматикадай дерин чирвилер гунин, аялрин чІал девлетлу авунин, гафарин къадар артухар авунин, кхьинра ва рахунра ачухдиз жуван

фикирар лугьунин вердишвилерни алакьунар кутуниз табиарун лазим я. Гьелбетда, гьа са вахтунда аялриз тербия гунин месэлярни рикелай ракъурна виже къведач. Дерин чирвилер гунихъ галаз сад хьиз, дидед чӀал чирунин карда аялар жуван халкъ ва хайи Ватан кӀан хьунин, амай вири халкъариз гьуьрмет авунин руьгьдаллаз тербияламишун лазим я. Сифтегьан классра дидед чӀал чирунихъ еке метлеб ава. Ада сифтегьан классра кӀелзавай аялрин акьул тамам хьуниз ва еридин жигьетдай агалкъунар цӀийи дережадиз хкажунин карда куьмек гузва. Сифтегьан школада къазанмишай вири чирвилер мягькем дибдиз элкьезва, ада гьар са кӀелзавай аялдиз школадин юкъван звенода къезвай тарсар агалкъунралди чирдай мумкинвал таъминарунин мураддалди кӀелиз, кхьиз, ачух чӀалан, зегьметдин вердишвилерин бинеяр кутаз куьмек гуда. И чирвелер гележегдин уьмуьрдани лазим авайбур жезва.

Сифтегьан классра дидед чӀал ихьтин *мурадар* къилиз акьудун патал чирзава:

– лезги чӀалан муаллим хайи чӀал чирунив ихьтин къилин мурад рикӀе аваз эгечӀна кӀанда: аялар Ватан, хайи чил, халкъ кӀан хьунин ватанпересвилин руьгьдалди тербияламишун;

– школада гьвечӀи классра кӀелзавай аялри дидед чӀалан илимдикай лазим къадарда чирвилер къачуна кӀанда, халкъдин уьмуьрда чӀалан метлебдикай, дидед чӀал вилик финикай, адан кӀел-кхьин арадиз атуникай, милли культура виниз тир дережайриз хкаж хьуникай, лезги чӀала Дагьустандин маса чӀаларин арада къазвай чкадикай, урус чӀалан таъсирдикай малуматар чир хьун лазим я;

– аялрин рахунар девлетлу ва гегьеншарунин, гьалатӀар квачиз дуьз кхьиз чирунин винел кӀвалахун. И чирвилер вири чеб-чпихъ галаз кӀевелай алакьада аваз гун;

– лезги чӀалан тарсара аялар дидед чӀалан илимдин жигьетдай сифтегьан чирвилерин гьавурда хьун: фонетикадин (сесерин жигьетдай чӀал туькӀуьр хьунин), графикадин, лексикадин (чӀала авай вири гафарин), морфемикадин,

морфологиядинни синтаксисдин; чІалан кылин уьлчмейрикай чирвал хьун, абурун лишанар ва ишлемишунин кьетІенвилер фикирдиз гьун; рахунра лезги литературный чІалан кьайдайрикай менфят кьачуз хьун (орфоэпиядин, лексикадин, грамматикадин, орфографиядин, кхьинра жизни ял кьунин лишанар эцигун гьа лишанар эцигунин кьайдаяр) ва чІалан адет хьанвай кьайдаяр;

– лезги халкьдин арада важиблу алакьадин алат тирди чир хьун, кІелзавайбурувай лезги чІалалди чпин фикирар ачухдиз лугьуз хьун, литературный лезги чІалалди савадлудаказ рахаз ва кхьиз, гаф вичин чкадал кутугайвал ишлемишиз чирун ва вердишарун.

Тахминан рабочий программа арадал гьунин метлеб – им сифтегьан классрин муаллимдиз методикадин рекьяй «Лезги чІал» программа арадал гьуниз куьмек гун я, чебни Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин бинедаллаз тукІуьрнавайбур хьун лазим я.

Тахминан рабочий программади муаллимдиз ихьтин мумкинвилер гуда:

1) лезги чІалан тарс кыле тухудайла, цІийи кьайдадин эгечІунин тегьердикай менфят кьачуналди личностдин (хсуси) метапредметдин арада авай алакьайрин ва предметдин нетижаяр кыле тухун, Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин бинедаллаз сифтегьан классра чирвилер гунин кьайдайра кьалурнавайвал;

2) «Лезги чІал» учебный предметдин гьар йисан чирвилер кьачунин кьайда тайинарун ва планламишнавай чирвилерин нетижайрин тукІуьр хьунин тегьер (кьурулуш) кьалурун, Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрал, сифтегьан классра чирвилер гунин программадал бинеламиш хьана;

3) календардинни тематикадин планирование, гьар са классдин хсусивилер ва кьетІенвилер фикирда кьуна, меслят кьалурнавай паюниз/темадиз талукьарнавай вахт ишлемишна,

арадал гъун.

«Лезги чІал» учебный предметдин тахминан рабочий программа гъавурда твадай чарчикай, чирзавай тарсунин метлеб ачухаруникай, тарсунин умуми характеристикадикайни нетижайрикай ва тематикадин планированидикай ибарат я.

Гъавурда твадай чарчи предмет чирунин умуми мана-метлеб ачухарзава, аялрин фагъум-фikir авунин алакьунар вилик тухун малумарзава; учебный пландин къурулушда лезги чІалан ва литературадай кІелунин чка тайинарзава, арадал къвезвай нетижаяр ва тематикадин планированидин къурулуш ачухарзава.

Чирунин мана-метлеб рахунин кІвалахдин жуьрейрикай ибарат я. Абурук: яб акалун, рахунар, кІелунар, кхьинар ва мсб. акатзава. Вири и къайдаяр сифтегъан классрин ученикрив къадайвал ганва.

Нетижайрик личностдин (хсуси) нетижаяр, метапредметдин арада авай алакьайрин нетижаяр ва гъакІни сифтегъан классра кІелзавай аялрин гъар йисан предметрин нетижаяр акатзава.

Тематикадин планированида вири паярин программадин манадин гъал къалурзава, ийизвай кІвалахдин лишанар, лайихлувилер ва кимивилер ачухарзава, гъар са раздел ахтармишдайла ишлемишна кІанзавай методрикай ва кІалубрикай рахазва. Ибурун жергедай яз, тематикадин планированида чара тир (дифференцированный) чирвилер тешкил авунин къайдаярни ганва.

Программади ахтармишна кІанзавай материалдин къадар гъар са классдиз тайинарда, курсунин паяр ва темаяр чирун патал тахминан сятерин къадар гуда ва гъакІни меслят къалурнавайвал галай-галайвал сад-садан гуьгьуьналлаз чирна кІанзавай темаяр, сифтегъан классрин школьникрин дуьз фикирунрин истемишунрив ва къатІунривни яшдив къурвал къалурнава.

Алай девирдин школада кбиле физвай дегишвилери кІелзавай аялар датІана вилик тухунин месэла килинди яз тайинарзава ва са гъи дережада ятІани аялрин, муаллимдин, школадин азадвал фикирда къазва. Иниз килигна

тахминан рабочий программади муаллимриз сергьатар гегьеншарзава яратмишунин рекьяй сифте кьил кутадай бажарагъвал гузва, абуруз чпиз хъсан акур учебный план, программа, учебный пособиар, методический пособиар, чирвилер гунин кьайдаяр ва рекьер хкядай мумкинвилер жезва.

Сифтегьан школада «Лезги чIал» чирун патал 118 сят чара авунва.

1 – классда – 33сят: 2–3 классра – 68 сят: гьар са классда – 34 сят ,4 классда – 17сят тухуда.

КІЕЛИЗ-КХЪИЗ ЧИРУНИН МАНА

1 – КЛАСС

КІелиз-кхъиз чирун

Рахунин кІвалахдин жуьреяр

Яб акалун. Аквадай таъсирлу кІалубрин куьмекдалди мецин алакъя хуьнин мурад, гьалар ва нетижа гьиссун. Ван къезвай рахунар дуьзгуьндаказ къабулун. Теклифзавай текстиник квай делилар мецелай къабулун, текстинин асул фикир тайинарун, адан мана-метлеб, кьилдин месэлайриз чара авуна агакьарун. Жувахъ галаз суьгьбетзавай касдин рахунрихъ яб акализ алакьунин (рахунрин анализ авун, жуван гаф кухтуналди рахунриз къуват гун, суалар гун) ерияр кутун. Инсанри чпин арада рахунрин алакъя хуьзвай чІавуз гафуни, гьилерин ишарайри, чиник акатзавай гьерекатри, сес дегиш хьуни къугъвазвай ролдал гуьзчивал авун.

Рахунар. Коммуникативный везифа агалкъунралди кьиле тухун патал, алакъя хуьнин мурадрихъ ва шартІарихъ галаз къадайвал, чІалан такьатар хкягъун. Гафар сивяй ачухдаказ, гъавурда акъадайвал акъудун. Рахунин диалогдин жуьредикай гьакъикъатда дуьздаказ менфят къачуз чирун.

Рахунрик кьил кутун, абур давамариз, акьалІариз, фикир желб ийиз алакьунин вердишвилер къачун. Чирвал гунин патахъай вилик эцигнавай везифайрив къадайвал, монологдин жуьредин рахунар авунин (шикил ачухарун, ихтилат авун, фикирар лугъун) гьакъикъи вердишвилер къачун.

Чирвилер къачузвай шартІара ва яшайишда алакъя хуьзвай чІавуз рахунрин эдебдин къайдаяр (тебрик авун, сагърай лугъун, къакъатун,

багъишламишун тІалабна, разивал къалурун, тІалабун авун) чирун орфоэпиядин нормаяр, дуъз интонация вилив хуън.

КІелунар. КІелзавай текстинин гъавурда гъатун. Лазим тир материал жагъурунин мураддалди къилдин чкаяр кІелун. Текстина якъин жуъреда къалурнавай информация жагъурун.

Текстиник квай информациядин бинедаллаз четин акъваз тийидай хътин нетижаяр хкудун.

Текстиник квай информациядиз баянар гун ва ам умумиламишун.

Текстинин мана-метлебдиз, чІалан къетІенвилериз ва къурулушдиз анализ ва къимет гун.

Кхъинар. КІел-кхъин чирунин системада гъарфар, гъарфарин ибараяр, слогар, гафар, предложенияр кхъин. Къил акъатдай, иер хатІуналди, чирвилер гунин кІвалахдин и жуъредивай гигиенадин жигъетдай ийизвай истемишунар фикирда къуналди, кхъиз чирун. Чирнавай правилаьрихъ галаз къадайвал масанай килигиз кхъин, масада лугъуз, кхъин, яб акалнавай ва кІелнавай текстерин мана-метлеб кхъена ачухарун (галай-галайвал, къилдин чкайрилай). Аялри машгъулатдин (интересный) тематикадай гъвечІи хсуси текстер (сочинение) гъазурун (таъсир авур агъвалатрин, литературадин эсеррин, сюжет авай шикилрин, шикилрин кІватІалрин, видеозаписдин килигнавай чІукунин бинедаллаз ва икІ мад).

Фонетика

ЧІалан сесер. Сесиникай чирвал, сивяй лугъунин ва я яб гунин рекъелди ачух ва ачух тушир сесер чеб-чпивай чара авун: ачух сесери слог арадал гъун, сивин къене сесерал манийвал гъалтун ва я гъалт тавун.

Гафунай къилдин сесер (ачух ва ачух тушир) чара авун, гафар слогризни сесериз анализ авун (гафуна сесерин къадар, абурун галай-галайвал тайинарун), ударение къвезвай слог чара авун, сивяй лугъузвай ва ван къвезвай гафар абурун слогринни сесерин къурулуш къалурзавай схемайрив гекъигун, абуруз талукъарун, лабиал сесер ва абур дуъз лугъун.

Ганвай сес квай гафар жагъурун, сивяй лугъузвай ва кѣлзавай гафаринни, ганвай сесеринни слогрин къурулуш кълурзавай схемайрин арада талукъвилер тайинарун.

А, и, у гъарфар; абур (кълди ва я гафуна) хас лишанриз килигна чара авун, сесерин гъарфар чир хъун.

Гафар слогриз паюн хъун. Гаф слогралди са цѣрцѣй муькуь цѣрцѣиз акъудун. Лабиал сесер квай гафар са цѣрцѣй муькуь цѣрцѣиз акъудун. Гафара ударение (сесиналди) чара авун, гафуна слогрин къадар тайинарун.

Кѣлиз чирун. Ачух ва ачух тушир сесерин гъарфар. Чирай гъарфар квай слогар кѣлун. Атлудай гъарфарикайни слогрикай гафар туькѣуьрун (сифтедай слогризни сесериз анализ авурдалай къулухъ, ахпа анализ тавуна) ва кѣлун.

Мана-метлебдин жигъетдай аялрин тѣсам акакъдай гафар, куьруь предложенияр ва текстер гъавурдик кваз, дуьз ва цѣлцѣмдиз слогралди кѣвиз кѣлиз чирун.

Предложенияр, эхирда авай лишанриз килигна, лазим интонациядалди кѣлун.

Кѣлуниги гигиенадин къайдайрихъ галаз танишарун.

Кхъиз чирун. Кхъинар ийидайла, дуьз ацукъиз, тетрадь партадал кирс алаз эцигиз чирун, гъиле ручка, карандаш дуьз къаз вердишарун.

Гъилин билегдин, тупларин упражненияр: кълдин цѣрар ва фигураяр галкѣурун, шикилра карандаш экъуьрун ва штрихар авун; гъил алуд тавуна, нехишар чѣугун ва абуруз рангар ягъун.

Чѣхи ва гъвечѣи гъарфарин кѣллубрихъ ва акунрихъ галаз таниш хъун. Абур гафара галкѣурун. Сесер талукъ тир гъилин гъарфаралди къалурун. Лазим ритм хвена, гафара гъарфар чеб-чпихъ галаз галкѣурна кхъиз чирун. Гъарфар ва гафар цѣрцѣл дуьз кхъин. Сифтедай сесеризни слогриз анализ авурдалай къулухъ, ахпа ихътин анализ галачиз, гафар ва предложенияр кхъин.

Чешнедиз килигна чин къачуна (сифте гъилин, ахпа печатдин кхьинрай) гафар ва предложенияр кхьин. Кхъейди, чешнедив гекъигна ва я слогралди кІелна, ахтармиш хъувун.

Диктовкадалди лап регъят гафар ва ихътин 3-5 гафуникай ибарат предложенияр кхьин.

Предложенидин кьиле авай гаф чІехи гъарфунилай кхьин, эхирда точка эцигун. Инсанрин тІварар ва гъайванрин лакІабра чІехи гъарф кхъиз вердишарун.

Кхьинар авунин гигиенадин къайдайрихъ галаз танишарун.

Гаф ва предложение:

Гафарин манаяр тайинарун, абуруз артух гафар чирун. Цийи гафар ишлемишиз вердишарун. Гаф ва предложение къатІуниз хъун. Предложенидихъ галаз кІвалахун: гафар чара авун, абурун къайда дегишарун. Предложение интонациядалди кІелун.

Орфография ва пунктуация:

Дуъз кхьинин къайдаяр чир хъун. Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар. Предложенидин кьиле авай гаф чІехи гъарфунилай кхьин. Хас тІварар чІехи гъарфунилай кхьин. Предложенидин са жинсинин членрин арада запятой.

ЧІал гегъеншарун:

Сесерин винел кІвалах. Аялар рахунриз фикир гуз вердишарун. Рахунрин вердишвилер вилик тухун: тади квачиз, ван артух хкаж тавуна, адетдин къайдада рахаз, рахунрин вахтунда нефес дуъз къачуз чирун.

Орфоэпиядин нормайрив къадайвал сивяй гафар дуъз акъудун ва хъсанарун. Дидед чІалан вири сесер дуъз лугъун, яб гунин рекъелди абур чеб-чпивай чара авун.

Аялри бязи сесер чІурукІа лугъунин нукъсанар туькІуьр хъувун.

Гафунин винел кІвалах.

Аялриз чизвай гафарин манаяр тайнарун, абуруз артух гафар чирун. Цийи гафар ишлемишиз вердишарун. Гафар дуъз ишлемишун – затларин, лишанрин, крарин тварар ва абурун манаяр ачухарун.

Гаф метлебар авай бязи гафарихъ, омонимрихъ, синонимрихъ ва антонимрихъ галаз танишрун.

Гафар грамматикадин жигъетдай дуъз ишлемишиз алакьун. Аялрин рахунра нугъатдин, куъчебан гафарихъ галаз женг чуугун.

Предложенидин ва рахунрин винел квалах:

Школадиз къведалди аялриз авай рахунрин алакьунар вилик тухун. Муаллимдин суалдин куъмекдалди чидай мах ахъаюн ва я гъвечи гьикаядин мана-метлеб, паярин чкаяр дегишар тавуна, галай-галайвал хълагьун.

Сад ва я са шумуд шикилдай тайин тир са темадиз талукъ предложенияр ва я гъвечи гьикаяяр туькуьрун.

Келай предложенийрай ва я текстинай суалриз жавабар гун.

Жуван яшайишдай лап регъят гъвечи гьикая туькуьрун. Имуча-мучайриз жавабар гун, са шумуд шиир хуралай чирун.

Маса аялрин жавабриз, ихтилатриз мукьуфдивди яб гуз вердишарун.

Систематический курс

1 – класс

Чалакай умуми малуматар

Чал ва рахунар. Инсандин уьмуьрда чалан метлеблувал. Чалан гьалар.

Гаф. Предложение. Текст

Гаф. Чала гьарфарин везифа. Гаф чалан рахунрин уьлчме я. Гафар ибарада сад-садахъ галаз къадайбур хьун.

Предложение са акьалтай фикир лугъузвай гафарин кватал. Рахунрай предложенияр чара авун. Предложенида гафар чеб-чпихъ галаз алакьада хьун. Инсанрин твараринни фамилийрин кьиле чехи гьарф. Гьайванриз ганвай лаклабрин, шегьерринни хуьрерин, вацларин тварарин кьиле чехи гьарф. Предложенидин кьиле чехи гьарф. Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар (точка, суалдин ва эвер гунин ишараяр).

Текст (умуми малумат). Текстина предложенияр манадихъ къадайвал хъун. Текстинин къил.

Сесер ва гъарфар

Сесер ва гъарфар. Ачух ва ачух тушир сесер, абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер гъарфаралди къалурун;

Къуша сесер къвезвай гафар;

ТуйкIуър хъанвай (составной) *гъ, гъ, къ, къ, хъ, хъ, уь, тI, цI, пI, чI, кI* гъарфар ишлемишун;

Урус чIалан гафара *ё, й, щ, о, ь* гъарфар ишлемишун;

Лабил сесер *гъв, кIв, хв, кв, св, гв, тв, тIв, хв, къв, цв, къв, хъв* абур сивяй дуъз акъудун;

Гаф ва слог. Гафунин къатI са цIарцIяй муъкуъ цIарцIиз акъудун.

ЧIалан паяр

ЗатIар къалурдай ва *вуж? вуч? вужар? вучар?* суалриз жаваб гудай гафар;

ЗатIари ийизвай гъерекатар къалурдай ва *вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хъана? вуч жеда?* суалриз жаваб гудай гафар;

ЗатIарин лишанар къалурдай ва *гъихътин? гъи?* суалриз жаваб гудай гафар. Гафарал суалар эцигиз алакъун.

ЧIал гегъеншарун

Рахунрикай малумат ва инсандин уъмуърда абурун метлеб. Текст чIалан уълчме (танишвилер).

Ганвай темадай, шикилдай предложенияр туйкIуърун, (диалог ролриз пайна кIелун, видеоматериалриз килигун, аудиозаписрихъ яб акалун).

Рахунрин къайдайрихъ галаз танишвал. Салам гун, салам къун. Сагърай лугъун.

Сад лагъай классда «Лезги чIал» учебный предметдин мана чирун ва аялри сифтегъан классра тухудай универсальный учебный гъерекатар.

Чирвилер гудай (познавательный) универсальный учебный гъерекатар:

Базадин логикадин гъерекатар:

- учебный задачайрихъ къадайвал гафунин сесер гекъигун;
- учебный задачайрихъ къадайвал гафуна сесер ва гьарфар гекъигун;
- гафара сесер ахтармишун (чешнедин бинедаллаз);
- ганвай гафарин лишанриз килигна сесериз характеристика гун; ачух сесерин мисалар гъун.

Базадин ахтармишунрин гьерекатар:

- чӀехи ва гъвечӀи гьарфарин кӀалубрихъ ва акунрихъ галаз танишарун;
- муаллимди теклифнавай правилодай гьарфарин кӀалубра хъанвай дегишвилер къалурун;
- сесер ва гьарфар ва абурун арада авай тафават чир хъун;
- алфавит галай-галайвал чир хъун.

Информациядихъ галаз кӀвалах:

- информация атанвай чешме хкъгъун: орфографиядин словардай гаф дуъзар хъувун; гафуна ударение къвезвай чка дуъз тайинар хъувун;
- чӀехи ва гъвечӀи гьарфар ва абурун галкӀурунар михъиз, ачухдиз кхьин;
- гафуна сесерин къадар ва абарун галай-галайвал тайинарун, гафунин сесер анализ авун.

Коммуникативный универсальный учебный гьерекатар:

Рахунар:

- аялриз авай рахунрин алакьунар вилик тухун;
- сугъбетчидихъ галаз жуван гъуьрмет къалурун;
- рахунрин къайдайрихъ галаз танишарун; рахунрин этикетдин нормаяр хуьн; куьчебан гафарихъ галаз женг чӀугун;
- диалог тухудай къайдаяр вилив хуьн;
- гьар жуьредин фикирар, килигунар къатӀунун;
- чирнавай материалдай диалогдин жуьреда суалриз жавабар гун;
- аялри бязи сесер чӀурукӀа лугъунин нукьсанар туьхкӀуьр хъувун.

Регулятивный универсальный учебный гьерекатар:

Жува-жуваз тешкилун:

- гафарай сесер чара авун ва абурун галай-галайвал тайинарун;

- кхьинра учебный операцийрин галай-галайвилер хуьн;
- диктовкадалди гафар, предложенияр, текст савадлудаказ (гьарф ахъай тавуна, абурун кІалубар чІур тавуна) кхьин;

Жув контролдик хьун:

- чин къачуна кхьенвай гафара, предложенийра ва я диктовкадалди кхьенвай гафара ахъайнавай гьалатІар жагьурун;
- дуьз кхьенвай гьарфар ахтармишун ва гьарфарин, гафарин, предложенийрин галкІурунриз къимет гун.

Санал кьиле тухузвай кІвалах:

- кІвалах коллективдихъ галаз санал кьиле тухун, планар санал туькІуьрун, ролриз паюн, санал меслятдал атун, абурухъ яб акалун иштиракчийрин фикирар ва интересар сад хьун;
- жуван кІвалахдин пай жавабдарвилелди кьилиз акьудун.

2 – КЛАСС

Чалакай умуми малуматар:

Рахунрикай малуматар. Инсандин уьмуьрда абурун метлеб.

Фонетика ва графика. Сесер ва гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесер ва абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер гьарфаралди къалурун. Къуша сесер къвезвай гафар. ТуькІуьр хьанвай (составной) *гъ, гъ, къ, къ, хъ, хъ, уь, тІ, цІ, пІ, чІ, кІ* гьарфар ишлемишун. Ачух ва ачух тушир сесерни гьарфар: *э, й, е, я, ю; о, ё, ы, ь, ь* ишлемишун. Гужлу ва зайиф сесер. Лабиал сесер *гъв, кІв, хв, кв, св, гв, тв, тІв, хв, къв, къв, хъв* абур сивяй дуьз акьудун.

Слог. Гафар слогриз пай хьун. Гаф слогралди са цІарцІяй муькуь цІарцІиз акьудун. Лабиал сесер квай гафар са цІарцІяй муькуь цІарцІиз акьудун.

Алфавит. Алфавит чир хьун. Гафар алфавитдин къайдада эцигиз алакьун. Словардихъ галаз кІвалахдайла алфавит ишлемишун.

Ударение. Ударение алай ва алачир слогар тайинариз алакьун. Словардихъ галаз кІвалахун.

Гаф ва адан мана-метлеб. Яшайишда чІалан метлеб. Кхьинрин ва сивин рахунрин винел гуьзетунар.

Эдеблу рахунар. Танишвал гудайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр. Разивал къалурдай гафар.

Предложение рахунрин уьлчме я. Суалдиз тамам предложенийралди жаваб гун. Предложенида никай ва квекай раханватІа, тайинарун. Предложенида никай ва квекай раханватІа къалурнавай гафар чара авун. Предложение туькІуьриз алакьун. Предложенида гафарин арада алакьа (суалар эцигиз) тайинарун.

Предложенидин къилин членар: подлежащее ва сказуемое.

Предложенидин эхирда точка, суал гунин ва эвер гунин лишанар эцигун. Предложенидин къиле чІехи гьарф.

ЧІалан паяр:

Существительнидикай, глаголдикай, прилагательнидикай ва тІварціиэвездикай умуми малуматар.

Существительное ва адан мана-метлеб. Существительнидин мана-метлеб ва абуруз къведай (*вуж? вуч? вужар? вучар?*) суалар. Инсанрин тІвараринни фамилийрин къиле чІехи гьарф. Гъайванриз ганвай лакІабрин, шегьерринни хуьрерин тІварарин къиле чІехи гьарф.

Существительнияр къадарриз дегиш хьун (танишвал). Гзафвилин къадардин эхирар *-ар, ер, -яр* (практикадин рекьй).

Прилагательное (танишвал). Прилагательнийрин мана-метлеб ва абуруз (*гьихьтин? гьи?*) къведай суалар. Прилагательнияр существительнийрихь алакьада хьун. Прилагательнийрин теквилин ва гзафвилин къадар. Прилагательнидин мукьва ва акси гафар (практикадин рекьй гуьзетун).

Глагол (танишвал). Глаголдин мана-метлеб ва адаз къведай (*вуч ийизва? вуч авуна? вуч ийида? вуч жезва? вуч хьана? вуч жеда?*) суалар. Глаголар чІала ишлемишун. Глаголдин вахтар (практикадин рекьй гуьзетун). Глаголдин мукьва ва акси гафар.

ТварцІэвезар (таншивал). ТварцІэвезрин мана-метлеб ва адан суалар. ТварцІэвезар чІала ишлемишун. Ксарин тварцІэвезар (практикадин рекъяй гуьзетун).

Тикрарун. Текст ва алакълу чІал¹.

Рахунар. Инсанрин яшайишда рахунрин метлеб.

Текст. Текст паяриз паюн ва абуруз кьилер гун. Сюжет авай текстинин план туькІуьрун (муаллимдин куьмек галаз). Текстинин паярин ва я предложенийрин арада тварцІэвезрин, союзрин, *ахпа, са сеферда, садлагъана, килигайтІа* ва ихътин маса гафарин куьмекдалди алакълар тайинарун.

Текстинин кьилин фикир тайинарун. Текст туькІуьр хьунин схема: *сифте кьил, кьилин пай, эхир.*

Гъазур ва я вирида санал туькІуьрнавай пландай гьикаядин текстинин изложение. Вилик амаз гъазурвал акуна, шикилрай ва я аялриз мукьва темадай (кьугъунрикай, кІвалахрикай ва мсб.) сочинение (хуралай ва кхьена). Кхьинрин кІвалахрин шикил чІугун ва я жуван фикил лугъун 2-3 предложение кутун. Кагъаз кхьин.

Рахунар хьсанарун, хуралай ва кхьена тебрик ийиз чир хьун.

Эдеблу рахунар. Палабун, тавакьу кълурдай гафар ишлемишун. Разивал гудай гафар.

Къвед лагълй классда «Лезги чІал» учебный предметдин мана чирдайла ва аялри **сифтегъан классра** тухудай универсальный учебный гьерекаатар.

Чирвилер гудай (познавательный) универсальный учебный гьерекаатар:

Базадин логикадин гьерекаатар:

- теклифнавай саягъдиз килигна сесериз характеристика гун;
- фонетикадин разбор кьиле тухуз: гафар слогриз пайиз, ударение алай слог чара ийиз, гафуна сесеринни гьарфарин галай-галайвал, слогрин, сесерин ва гьарфарин кьадарар тайинариз хьун;

¹ Грамматикадин материал чирунихъ ва келунихъ галаз алакълу яз йисан кьене тухуда.

– чІалан уьлчмейрин гуьзетунрин бинедаллаз кьайдаяр чир хьун;

Базадин ахтармишунрин гьерекаатар:

– теклифнавай пландин асасдалди чІалан уьлчмейрал (гаф, предложенидал, текст) гуьзетунар тухун;

Информациядихь галаз кІвалах:

– информация атанвай чешме хкягьун: информация кьачунвай герек тир ктаб;

– словардин куьмекдалди гзаф манайрин гафар жагьурун;

– теклифнавай чешмедай информацияр жагьурун;

– информацияр гун патал муаллимдин куьмекдалди лезги чІалай схемаяр ва таблицаяр туюкІуьрун.

Коммуникативный универсальный учебный гьерекаатар:

Рахунар:

– чІалан уьлчмейрикай фикирар кьабулун ва арадиз гьун;

– ихтилатчидихь галаз гьурметдин алакьаяр кьалурун, диалог тухунин кьайдаяр вилив хуьн;

– чІалан уьчмейрин гуьзетунрин нетижайрикай савадлудаказ делилралди жуван фикирар лугьун;

– хуралай диалогдин келимаяр туюкІуьрун;

– тайин тир темадай орфоэпиядин нормаяр хвена ва дуьз интонациядалди сивин монологдин келимаяр туюкІуьрун;

– ван хьайи ва кІелай текстинин бинедаллаз хуралай ва я кхьена фикирар регьят кьадада ачухдиз лугьун.

Регулятивный универсальный учебный гьерекаатар:

Жуван-жуваз тешкилун:

– муаллимдин куьмекдалди орфографиядин задачайрин гьалар планламишун; хкянавай гьерекатрин галай-галайвилер тайинарун.

Жув контролдик хьун:

– лезги чІалай тапшуругьар тамамардайла, муаллимдин куьмекдалди агалкьунрин хьунин/тахьунин себебар тайинарун;

– муаллимдин куьмекдалди текстер чин къачуна ва диктовкадалди кхьидайла, гъалатлар тахьун патал жуван учебный гьерекатар корректировать авун.

Санал кІвалахун:

– лезги чІалан тарсара жуьтдиз ва десте тапшуругъар тамамардайла, агалкъунрин мураддалди санал кІвалахунин гьерекатар туькІуьрун: ролриз паюн, икърардал атун, жуван адресдиз къвезвай туьгьметар секиндиз къабулун, къалар, гьуьжетар (конфликтар) ислягъвилелди гъялун, туьгьметар авун ва санал кІвалахдай вахтунда жуван фикирар, мурадар лугъун (гъа са вахтунда муаллимдин са гъвечІи куьмекдалди);

- кІвалахдин процесс ва нетижаяр санал веревирд авун, гъялун;
- жуван кІвалах жавабдарвилелди тамамарун;
- жуван кІвалахдин нетижайриз къимет гун.

3 – КЛАСС

Чалакай умуми малуматар.

Лезги чІал лезги халкъдин хайи чІал я. ЧІал чирунин къайдаяр: анализ, лингвистикадин эксперимент.

2 - классда кІелай материал тикрарун.

Гаф, текст ва предложение рахунрин улчмеяр я. Затлар, затларин лишанар ва гьерекатар къалурдай гафар.

Сесер ва гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесер. Къуша сесер къвезвай гафар. Лабиал сесер, абур сивяй дуьз акъудун.

Предложение. Алакъалу ибара

Мана-метлебдиз килигна простой предложенийрин жуьреяр: хабардин, суалдин ва буйругъдин. Эвер гунин предложение. И жуьрейрин предложенияр туькІуьрун. Предложенийрин эхирда эцигдай пунктуациядин лишанар.

Предложенидин килин членар: подлежащее ва сказуемое.

Предложенидин къвед лагъай дережадин членар (чеб-чпивай чара тавуна).

Предложенида гафарин арада алакъа.

Гегъенш ва гегъенш тушир предложенияр.

Простой ва сложный предложенияр.

Предложенидин эхирда пунктуациядин лишанар.

Алакьалу ибара (гафарин жуьтер).

Алакьалу ибарада кьилин ва табий гафар. Суалрин куьмекдалди алакьалу ибарада ва предложенида гафарин арада алакьа.

Гаф. Гафунин туькӀуьр хьун

Мукьва гафар. Гафунин туькӀуьр хьун. Диб ва эхир, дувул, суффикс, префикс. Гафунай дувул, префикс ва эхир чара авунин регьят дуьшуьшар (гуьзетунар). Са дувулдин гафар жагьуриз алакьун. Суффиксринни префиксрин куьмекдалди цӀийи гафар туькӀуьрун.

Лексика

Гафунин лексикадин мана (умуми малуматар). Са мана ва гзаф манаяр авай гафар. Гафунин асул ва куьчуьрмишнавай манаяр. Синонимар.

Антонимар.

ЧӀалан паяр

Существительнидикай, прилагательнидикай, глаголдикай, числительнидикай, наречидикай², тӀварцӀивезрикай³ умуми малуматар.

Существительное. Существительнидин мана-метлеб.

Существительнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Хас ва умуми существительнияр. Хас тӀварарин кьиле чӀехи гьарф. Существительнидин теквилин ва гзафвилин кьадар. Существительнияр кьадарриз дегиш хьун. Существительнидин падежар. Существительнияр дибдин падежриз дегиш хьун. Мукьва ва акси (синонимар ва антонимар) метлебар авай существительнияр чӀала ишлемишун.

Прилагательное. Прилагательнидикай мана-метлеб.

Прилагательнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Мукьва ва акси метлебар авай прилагательнияр (синонимар ва антонимар) чӀала ишлемишун.

² Наречидикай чирвилер йисан кьене гуьзетуналди кьиле тухуда.

³ ТӀварцӀивездикай чирвилер йисан кьене гуьзетуналди кьиле тухуда.

Прилагательнийрин теквилин ва гзафвилин къадар. Прилагательнияр къадарриз дегиш хьун. Прилагательнияр дибдин падежриз дегиш хьун.

Числительное. Числительнидин мана-метлеб. Предложенида адан везифаяр. Къадардин ва къайдадин числительнияр. Бязи числительнияр дуъз кхьин.

Тварциэвезар. Ксарин ва суалдин тварциэвезрикай (*вуж? вуч?*) умуми малумат. Ксарин ва суалдин тварциэвезар дибдин падежриз дегиш хьун ва падежрин эхирар дуъз кхьин.

Глагол. Глаголдин мана-метлеб ва адаз къведай суалар. Предложенида глаголдин везифаяр. Глаголдин мураддин форма. Глаголдин инкарвилин форма (умуми малуматар). Глаголдин вахтар. Гилан вахт. Алатай вахт. Къвезвай вахт. Глаголрин вахтарин эхирар дуъз кхьин.

Алакъалу чIал

Рахунар. Инсанрин яшайишда рахунрин метлеб.

Текст. Текст паяриз паюн ва абуруз кылер гун. Сюжет авай текстинин план туькIуьрун (муаллимдин куьмек галаз). Текстинин паярин ва я предложенийрин арада тварциэвезрин, союзрин, *ахна, са сеферда, садлагъана, килигайтIа* ва ихьтин маса гафарин куьмекдалди алакъаяр тайинарун.

Текстинин кылин фикир тайинарун. Текст туькIуьр хьунин схема: *сифте кыл, кылин пай, эхир.*

Изложенидиз ва сочиненидиз план туькIуьрун (вири классди санал ва гъарда вичи-вичиз).

Классди санал ва гъарда вичи-вичиз туькIуьрнавай пландай изложение (тамам, куьруь) кхьин.

Жуван уьмуьрдай, шикилдай, кыилел атай са дуьшуьшдай сочинение кхьин.

Кагъаз кхьин. Рахунар хъсанарун, хуралай ва кхьена тебрик ийиз чир хьун.

Эдеблу рахунар. Палабун, тавакью къалурдай гафар ишлемишун.

Гъил къачун тIалабдайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр.

«Лезги чІал» учебный предметдин мана ва аялри пуд лагъай классда тухудай универсальный учебный гьерекаатар.

Чирвилер гудай (познавательный) универсальный учебный гьерекаатар:

Базадин логикадин гьерекаатар:

- жуьреба-жуьре чІалан паярин грамматикадин лишанар гекъигун;
- текстинин тема ва кылин мана гекъигун;
- текстерин жуьреяр гекъигун (хабардин, шикил чІугунин, фикирар лугъунин); дуъз ва куъчуърмишнавай гафарин манаяр гекъигун;
- гафунин паяр: дувул, эхир, суффикс, префикс, диб гафара чара ийиз чир хьун;
- чІалан паяр чара ийиз ва абурун грамматикадиз талукъ лишанар (къадар, падеж, вахт) тайинарун;
- предложение членриз (кылин ва къвед лагъай дережадин членар жагъурун, суалрин куъмекдалди абурун арада алакъяяр тайинарун) чара авун.

Базадин ахтармишунрин гьерекаатар:

- теклифнавай пландин асасдалди чІалан уълчмейрал (гаф, предложенидал, текст) гуъзетунар тухун;
- муаллимдин куъмекдалди мурад-метлеб куьрелди ва ачухдиз лугъун, текстинин дегишвилер планламишун;
- гуъзетунин кІвалахда жуван фикирар лугъун;
- теклифнавай пландай лингвистикадин рекъай четин тушир гъвечІи ахтармишунар тухун, теклифнавай пландай проектдин тапшуругъ тамамарун;
- текстерин къетІенвилерикай нетижаяр хкудун;
- ганвай шартІара текстинихъ къадай (теклифнавай критерийрин бинедаллаз) жуьре хкъягъун.

Информациядихъ галаз кІвалах:

- гъвечІи ахтармишунар кыле тухудайла, информация атанвай источник (чешме) хкъягъун;
- учебный задакадихъ галаз къведайвал текстинин, графикадин ва сесинин информация анализ авун;

– чІалан уьлчмейрикай гуьзетунрин нетижайра информацияр гудайла, жува-жуваз схемаяр ва таблицаар туькІуьрун.

Коммуникативный универсальный учебный гьерекатар:

Рахунар:

- эцигнавай задачадихъ галаз кьведайвал рахунар хьсанарун;
- сивин ва кхьинрин текстер (хабардин, лугьунин, шикилар чІугунин) туькІуьрун;
- тамамарнавай проектдин тапшуругьдин, гьвечІи ахтармишунин кІвалахдин, десте (групповой) кІвалахдин нетижайрикай, гуьзетунрикай;
- десте (групповой) кІвалахрин нетижайрикай са гьвечІи сегьне гьазурун, тамамарнавай проектдин тапшуругьдин, гьвечІи ахтармишунин кІвалахдин гуьзетунар кьиле тухун;
- сивин ва кхьинрин текстер, эдеблу рахунар, тІалабун, тавакьу, разивал кьалурдай гафар ишлемишун.

Регулятивный универсальный учебный гьерекатар:

Жува-жуваз тешкилун:

- орфографиядин задачайрин гьаларин гьерекатар планламишун;
- хкянавай гьерекатрин галай-галайвилер дуьз эцигун.

Жув контролдик хьун:

- лезги чІалай тапшуругьар тамамардайла, агалкьунрин хьунин/тахьунин себебар тайинарун;
- лезги чІалай тапшуругьар тамамардайла, муаллимдин куьмекдалди хьунин/тахьунин агалкьунрин себебар тайинарун;
- муаллимдин куьмекдалди чІалан паяр тайинардайла ва абурун грамматикадиз талукь лишанар разбор ийидайла, чин кьачуна ва диктовкадалди кхьидайла, жуван учебный гьерекатар корректировать авун.

Санал кІвалахун:

- теклифнавай чешнейрикай даях кьуна проектдин тапшуругьар санал тамамарун;

– кІвалах санал тамамардайла, вирида санал веревирд авун, санал меслятдал атун;

– жуьреба-жуьре кІвалахар тамамариз гъазур хьун: регьбервилин, табийвилин, масадалай аслу тушир, тешкиллувилин алакьунрин умуми агалкьунар кьалурун.

4 – КЛАСС

Чалакай умуми малуматар.

Рахунар, уьмуьрда абурун метлеб. Чал чирунин жуьреба-жуьре кьайдаяр: гуьзетунин, анализ, лингвистикадин эксперимент, куьруь ахтармишунар (мини-исследование), проект.

Тикрарун. Алатай классра чирай материал тикрарун. Гаф, предложение, текст рахунрин уьлчмеяр я. Сесер ва гьарфар, абурун арада тафават. Ачух ва ачух тушир сесер. Къуша сесер кьвезвай гафар. ТуькІуьр хьанвай (составной) гьарфар. Ачух ва ачух тушир сесерни гьарфар: э, й, е, я, ю; о, ё, ь, ь гьарфар ишлемишун. Гужлу ва зайиф сесер. Лабиал сесер, абур сивяй дуьз акьудун.

Предложенида гафарин арада алакьа (суалрин куьмекдалди) тайинарун (хуралай). Предложение чІалан уьлчме я. Предложенийрин жуьреяр: хабардин, суалдин, буйругьдин. Эвер гунин предложение. Предложенидин кьилин ва кьвед лагьай дережадин членар. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар. Предложенидин кьилин ва кьвед лагьай дережадин членар. Предложенийрин эхирда пунктуациядин лишанар.

Предложение. Предложенидин кьилин членар: подлежащее ва сказуемое. Предложенидин кьвед лагьай дережадин членрикай умуми малуматар.

Анжах кьилин членрикай туькІуьр хьанвай предложенияр, кьвед лагьай дережадин членар кухтуна, гегьеншарун.

Манадин жигьетдай алакьалу гафар (гафарин жуьтер) чара авун ва са гафунилай муькуь гафунал суал эцигун. КІелай чІалан паяр тир гафарикай гафарин жуьтер туькІуьрун.

Са жинсинин членар квай предложенийрикай умуми малуматар. Союзар (ва, -ни, амма) галай ва галачир са жинсинин членрин арада запятой.

Са жинсинин членар квай предложенияр туькӀуьриз алакьарун ва абур дуьз кӀелун.

Сложный предложеникай умуми малумат. Къве простой предложенидикай туькӀуьр хьанвай сложный предложение. Сложный предложенида пунктуациядин лишанар.

Текст. Текстинин лишанар: текстина предложенийрин манадин садвал, текстинин кьил, кьилин фикир, текстинин план. Ганвай текстиниз план туькӀуьрун. Текст туькӀуьр хьунин винел кӀвалах: кьил гун, предложенийрин къайда ва текстинин паяр (обзацар) корректировать авун. Текстерин жуьреяр: галай-галайвал мана ачухарунин, шикилар лугьунин, фикирар лугьунин.

ЧӀалан паяр

Существительное. Существительнидин мана-метлеб. Существительнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Существительнидин къадар. –*Вал* суффикс квай существительнияр гзафвилин къадарда. Гзафвилин къадардин эхирдиз –*ар, -яр* къведай существительнияр. Существительнияр падежриз дегиш хьун. Дибдин падежрин тӀварар ва суалар. Асул падеж. Актив падеж. Талукьвилин падеж. Гунугин падеж. Существительнийрин падежрин эхирар дуьз кхьин. Чкадин падежрикай⁴ умуми малуматар. Чкадин падежра существительнияр дуьз лугьуз, кӀелиз ва дуьз кхьин.

Прилагательное. Прилагательнидин мана-метлеб. Прилагательнидин суалар ва предложенида адан везифаяр. Прилагательнийрин къадар. Прилагательнияр дибдин падежриз дегиш хьун. Падежрин эхирар дуьз кхьин. Прилагательнияр гзафвилин къадарда падежрин формайра у хвена кхьин (*ярубур - ярубуру*).

ТӀварцӀиевезар. ТӀварцӀиевезрин мана-метлеб ва предложенида адан везифаяр. Ксарин ва суалдин тӀварцӀиевезрикай (*вуж? вуч?*) умуми малумат. Ксарин ва суалдин тӀварцӀиевезар падежриз дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин. ТӀварцӀиевезар чӀала ишлемишун.

⁴ Чкадин падежрин терминрин тӀварар кьун тавуна практикадин рекьяй таниш жада.

Глагол. Глаголдин мана-метлеб ва предложенида адан везифаяр. Глаголдин асул форма. Глаголдин асул форма падежриз дегиш хьун. Асул формада глаголрин эхирар дуьз кхьин. Глаголдин мурадвилин форма. Глаголдин инкарвилин форма. Глаголдин префиксар ва суффиксар. Куьмекчи глаголар. Глаголар дуьз кхьин.

*Наречие*⁵. Наречидикай умуми малумат. Наречидин суалар ва предложенида адан везифа. Наречияр чIала ишлемишун. Наречияр дуьз кхьин.

*Гафарин кIвалах*⁶. ЧIала синонимар, антонимар, са мана ва гзаф манаяр авай, дуьз ва куьчуьрмишнавай манаяр авай гафар ишлемишун. Абур дуьз кхьин.

*Текст ва алакьалу чIал*⁷. Рахунар, уьмуьрда абурун метлеб. КIелзавай материалдай хуралай гудай жавабрин кьетIенвилер.

Текст. Текстинин тема ва кьилин фикир, адан туькIуьр хьун (кьурулуш). Изложенидиз ва сочиненидиз план туькIуьрун (вири классди санал ва гьарда вичи-вичиз).

Классди санал ва гьарда вичи-вичиз туькIуьрнавай пландай изложение (тамам, куьруь), кхьин.

Жуван уьмуьрдай, шикилдай, кьилел атай са дуьшуьшдай сочинение.

Эдеблу рахунар. Гьил кьачун тIалабдайла, ишлемишдай гафар ва ибараяр.

«Лезги чIал» учебный предметдин мана ва аялри **кьуд лагьай классда** тухудай универсальный учебный гьерекатар

Чирвилер гудай (познавательный) универсальный учебный гьерекатар:

Базадин логикадин гьерекатар:

– гафар сесериз (ачух ва ачух тушир сесер, ударение алай ва алачир слогар тайинарун; гафуна сесерин ва гьарфарин кьадар тайинарун) разбор авун;

⁵ Практикадин рекьяй танишарда. Ктабдай текстер анализ ийидайла, чирвилерин дережа ахтармишдач.

⁶ Гафарин кIвалах аялрихь галаз йисан кьене тухуда.

⁷ Лезги чIалай материал кIелунихь галаз алакьалу яз, вири йисан кьене тухуда.

- гафар туькIуьр хьуниз (гафарай префикс, дувул, диб, суффикс, эхир жагъурун) разбор ийиз хьун;
- чIалан паяриз (существительныйрин къадар, падеж; прилагательныйрин къадар, падеж, глаголрин вахт тайинарун);
- синтаксисдин (интонациядиз килигна предложенидин жуьре, предложенида гафарин арада алакъа тайинарун, предложенидай подлежащее, сказуемое ва къвед лагъай дережадин членар жагъурун).
- чIалан паяриз килигна, гафар группайриз пайиз хьун.

Базадин ахтармишунрин гьерекаатар:

- лезги чIалай тамамарзавай тапшуругърин са шумуд вариант чеб-чпив гекъигун, чпиз гзаф мукъва тир кутугай тапшуругъар (теклифнавай критерийрин бинедаллаз) хкъягъун;
- теклифнавай алгоритмадай жуьреба-жуьре анализар къиле тухун (фонетикадин, морфемадин, морфологиядин ва синтаксисдин);
- теклифнавай алгоритмадин бинедаллаз гьялнавай учебный (практикадин) задачар гьялун патал информацийрин кимивилер дуьздак акъудун;
- чIалан гьалар артмишун, вилик тухун патал виликамаз лугъун.

Информациядихъ галаз кIвалах:

- информация атанвай асул чка (источник) хкъягъун, лазим тир учебно-практикадин задачар гьялдайла, информацияр ахтармишдайла словаррихъ ва справочникрихъ галаз кIвалахун; информацияр алава яз жагъурдайла, справочникар ва словарар ишлемишун;
- жуван чIалан уьлчмейрикай дуьз ва дуьз тушир малуматар ва я муаллимдин теклифдин бинедаллаз ахтармишунин къайда чир хьун;
- хаталлувилин къайдайрин информацияр Интернетдин сетдай жагъурдайла, чIехибурун куьмекдалди (муаллимрин, диде-бубайрин (къанундин векилрикай) тамам яшдив агакъ тавунвай аялрин куьмекдалди вилив хуьн;
- информацияр агакъарун патал жува-жуваз схемаяр, таблицаяр туькIуьрун.

Коммуникативный универсальный учебный гьерекаатар:

Рахунар:

- жуван уьмуьрдай, шикилдай, кьилелдай атай дуьшуьшдай текст тукьIуьриз хьун, гьиссер кьалурун, жуван фикирар кьатIуниз хьун ва метлеб куьрелди ачухдиз лугьуз хьун;
- кхьена ва хуралай текстер (хабардин, шикиллу авунин, фикирар ачухарунин) тукьIуьриз хьун;
- (публицистикадин) текст гьазурна инсанрин вилик экъечIна рахун;
- иллюстрациядин материалар (чIугунвай шикилар, шикилар, плакатар, схемаяр, таблицаяр ва мсб.) хкягьун

Регулятивный универсальный учебный гьерекатар:

Жува-жуваз тешкилун:

- нетижаяр гун патал гьялнавай учебный задачайрин гьерекатар жува-жуваз планламишун;
- хкянавай гьерекатар галай-галайвал эцигун;
- четинвилер ва мумкин тир гьалатIар виликамаз акун.

Жув контролдик хьун:

- тамамарнавай тапшуругьрин нетижаяр вилив хуьн, гьалатIар тахьун патал кIелунин гьерекатар дуьзар хьувун;
- жуван ва чарадан кIвалахра гьалатIар жагьурун, абурун себебар дуьздал акьудун;
- теклифнавай умуми нетижайрин кIвалахдиз кьимет гун;
- жуван кIвалахдиз кьимет дуьзвилелди кьабулун.

Санал кIвалахун:

- санал кIвалахунин мурад-метлеб кьабулун, алакьунриз килигна вирида санал гьерекатар тукьIуьрун: ролриз паюн, санал кIвалах авунин нетижаяр ва вахт веревирд авун ва икьрардал атун;
- регьбервал авуниз, тапшурмишунар кьилиз акьудиз, муьтIуьгь хьуниз гьазурвилер кьалурун;
- умуми нетижайра жуваз кьимет гун;
- теклифнавай чешнейрикай, планрикай, фикиррикай даях кьуна санал проектдин тапшуругьар тамамарун.

СИФТЕГЪАН УМУМИ ОБРАЗОВАНИДИН ДЕРЕЖАДА «ЛЕЗГИ ЧІАЛ»
ПРЕДМЕТДИН ПРОГРАММА ЧИР ХЪУНИН КАРДА ВИЛИВ ХУЪЗВАЙ
НЕТИЖАЯР

Сифтегъан классра предмет «Лезги чІал» чирун патал аялриз агъадихъ галай хсуси цІийивилер чир хъун лазим я.

Программади сифтегъан школа куьтягъзавай аялар агъадихъ галай личностдин (хсуси), метапредметрин (предметрин алакъада авай алакъайрин) ва предметрин нетижайрин алакъунрал таъминарзава.

Личностдин(хсуси) нетижаяр

Сифтегъан классра учебный предмет «Лезги чІал» чирун патал аялриз агъадихъ галай хсуси цІийивилер чир хъун лазим я:

ватандашвилини ватанпересвилини тербия:

- жув Россиядин гражданин тирди аннамишунин бинеяр арадал гъун;
- жуван Ватандал, Дагъустандал, Россиядин халкъарал ва Дагъустандинни Россиядин тарихдал дамах авунин гъиссер, жув гъи миллетдикай ятІа аннамишунин гъиссер кутун.
- Россиядин гзаф миллетрин векилрикай ибарат обществодин ивирар (реликвия) арадал гъун, инсанпересвилини ва демократвилини ивиррихъ ялунин гъалар арадал атун;
- кІелзавай касди яшайишдин жигъетдай къугъвазвай роль къабулун ва аннамишун, кІелуниз майилвал авунин шартІар яратмишун ва гъар са кас патал кІелунихъ метлеб хъун таъминарун;
- жуван уьлкведа ва хайи ватанда алатай вахтарин алакълувал, къенини иштираквал, гележегдин акунар, ва гъа са вахтунда кІвалахдин арада художественный эсеррай веревирдер авун;
- кІелай художественный эсеррин бинедаллаз жуван ва маса халкъарин арада гъурмет хуьн;
- инсан обществодин член яз, адан ихтияррикай ва жавабдарвилерикай, инсандин гъурметвиликай ва лайихлувилерикай, ахлакъдинни этикадин

нормаирин кьайдайрикай, инсанрин арада жезвай алакьайрикай сифтегьан малуматар гун.

ругьдинни ахлакьдин тербия:

– гьар са аялдиз кьилди вичи кар кьиле тухунин мумкинвилер гун ва абуру ахлакьдин кьанунрин патахьай чирвилерин бинедаллаз чпин гьерекатрин патахьай хиве гьатзавай жавабдарвал аннамишунин дережа хкажун;

– эдеблувилин, масадбурув кьени ниятар аваз эгечлуни, масадан дердидикай хабар кьунин, абурун гьавурда гьатунин гьиссер деринарун;

– ислягьвал кьанивилел, сабурлувилел, хьсан майилвилер хьунал бинелу яз масадбурухь галаз кьени рафтарвал авунин важиблувал гьиссун.

эстетикадин тербия:

– эстетикадин игьтияжар, ивирар (ругьдин девлет) ва гьиссер арадал гьун;

– яшайишдин жуьреба-жуьре шартлара члехибурухь ва таяр-туьшерихь галаз санал кьвалахиз алакьунин, чуьруькрик кьил кутун тавунин ва гьуьжет алай шартларай дуьзгуьндаказ экьечлдай рекьер жагьуриз алакьунин ерияр кутун;

– жуван художественный культурадихь интерес хьун, адаз гьуьрмет авун, гьар жуьредин искусстводин гьавурдик хьун, жуван ва маса халкьарин яратмишунар ва адетар чир хьун.

Физический тербия, сагьламвилин саламатвилин меденият арадал гьун:

– уьмуьрда жуван ва маса инсанрин сагьламвилин ва хатасуз кьайдаяр вилив хуьн;

– бедендин ва психикадин жигьетдай сагьламвилихь мукьаят хьун;

зегьметдин тербия:

– инсадин ва обществодин уьмуьрда зегьметдиз кьимет гун (гьабурун арадай художественный эсеррикай куьмек яз мисалар гьун), художественный эсеррай мисалар веревирд ийидайла, зегьметдин нетижайрихь галаз мукьаят

хьун, гьар жуьредин зегьметдин кIвалахрихь галаз вердишарун ва ана иштирак авун.

экологиядин тербия:

- текстерихь галаз кIвалах тухудай процесда, Тебиатдал мукьаят хьун;
- гьызвай зарарин гьерекатар кьабул тавун.

Илим чир хьунин кьиметлувилер:

- дуьньядикай илимдин жигьетдай сифтегьан чирвилер гун; (гьабурун арада дуьньядикай илимдин жигьетдай битав тир чIалан системадикай сифтегьан малуматар гун);
- жуван чIал чирунал рикI хьун, зигьин ва гьевес хкажун.

МЕТАПРЕДМЕТДИН НЕТИЖАЯР

(ПРЕДМЕТРИН АЛАКЪАДА АВАЙ АЛАКЪАЯР)

Сифтегьан классра учебный предмет «Лезги чIал» чирун патал аялриз агьадихь галай **чирвилер гудай (познавательный)** универсальный учебный гьерекатар чир хьун лазим я:

Базадин логикадин гьерекатар:

– чIалан жуьреба-жуьре уьлчмеяр гекьигун (сесер, гафар, предложенияр, текст), чIалан уьлчмеяр гекьигун патал бине эцигун (грамматикадин лишан, лексикадин мана); чIалан уьлчмейрин аналогияр чир хьун;

– са тайин тир лишандин объектар (чIалан уьлчмеяр) сад авун;

– чIалан уьлчмейрин классификацияр патал асас лишанар тайинарун (сесер, чIалан паяр, предложенияр, текстер); чIалан уьлчмеяр классифицировать авун;

– муаллимдин гуьзетунра алгоритмадин бинедаллаз чIалан материалдай алакьалувилер ва кьаршивилер жагьурун; чIалан уьлчмейрихь галаз кIвалахдайла алгоритмадин гьерекатунар анализ авун;

– чIалан уьлчмейрин анализ ийидайла, учебный операцияр жува-жуваз кьилелди чара авун;

– гуьзетуни шартIара чIалан материалдихь себебдинни делилрин алакьяр тайинарун, нетижаяр кьун.

Базадin ахтармишунрин гьерекаатар:

- муаллимдин куьмекдалди мана-метлеб дуьз ачухдиз лугьун, рахунрин гьалар, чIала жезвай дегишвилер планлиз къачун;
- тамамарнавай тапшуругьрин са шумуд вариант гекьигун, са бубат къадайди хкягьун (теклифнавай критерийрин бинедаллаз);
- теклифнавай пландай чIалай четин тушир гьвечIи ахтармишун (мини-исследование) тухун, теклифнавай пландай проектдин тапшуругь тамамарун;
- чирвилер къачунин кIвалахдин мурадар ва везифаяр къабулиз ва хуьз, и кIвалах къилиз акьудунин такьатар жагьуриз алакьун;
- вилик эцигнавай везифадал ва ам къилиз акьудунин шартIарал асаслу яз, чирвилер къачунин гьерекаатар планламишиз, абурал гуьзчивал тухуз ва абуроз къимет гуз, нетижа къазанмишунин виридалайни менфятлу къайдаяр тайинариз алакьун.

информациядихь галаз кIвалах:

- хабарар, малуматар къвезвай чешме хкягьун: герек тир малуматар дуьзар хьувун патал словарар аваз хьун, словаррикай менфят къачун;
- алакьа хуьнин (коммуникативный) ва чирвилер къачунин везифайрал асаслу яз, талукь делилар жагьурунин (справочный чешмейрай, ачух учебный информациядин майданда, интернетдай);
- кIватIунин, гьялунин, анализ гунин, агакьарунин ва баянар гунин жуьреба-жуьре къайдаяр ишлемишун;
- учебный задакадихь галаз къадайвал текстинин къайдада видеодин, графикадин, ванцин (звукдин) малуматар арадал гьун ва абур анализ гун;
- таблицада, схемада ганвай чIалан малуматрин гьавурдик кваз хьун; чIалай малуматар гун патал жува-жуваз схемаяр, таблицаяр туькIуьрун.

Сифтегьан школада кIелунин йисан эхирда аялрик **коммуникативный** умуми чирвилер къачудай амалар акатда:

Рахунар:

– жувахъ галаз суьгьбетзавай касдихъ яб акализ ва адахъ галаз рахаз, гьа са месэладай жуьреба-жуьре фикир аваз хьун мумкин тирди ва гьар садахъ вичин фикир жедай ихтияр авайди гьисаба къаз гьазур яз хьун;

– жуван фикир ачухариз, ам делилламишиз ва вакъийриз къимет гуз алакьун;

– алакьада хьунин ва чирвилер къачунин месэлаяр гьялун патал, чӀалан такьатар яз, диалогдикай ва монологдикай активдаказ менфят къачуз алакьун;

– эдеблудаказ ва делилралди жуван фикирар лугьуз алакьун;

– вилик эцигнавай мурадра ва везифайрал асаслу яз жуьреба-жуьре стилрин ва жанрайрин текстер, абурун мана къатӀунна, кӀелунин вердишвилер къачун.

– эцигнавай задачайрихъ къадайвал жуван чӀалан рахунар дуьз туькӀуьрун;

– чӀалан гьаларихъ галаз къадайвал сивин ва кхьинрин текстер (хабардин, лугьунин, шикилар чӀугунин) туькӀуьрун;

– тамамарнавай куьруь ахтармишунар, проектний тапшуругьар, жуьтдиз ва са десте кӀвалахрин нетижаяр гьазурун;

– текст гьазурдайла иллюстративний материал (шикилар, плакатар) къадайвал хкъягьун;

– яратмишунрин ва цӀийивилер жагьурунин жуьредин месэлаяр гьялуни кӀвалахдик экечӀиз, абур гьялуни къайдаяр чириз алакьун.

Сифтегьан школада кӀелунин йисан эхирда аялрик **регулятивный** умуми чирвилер къачудай амалар акатда:

Жува-жуваз тешиклун:

– хкъянавай гьерекатрин галай-галайвилер дуьз эцигун;

– учебний месэладин къарардалди нетижаяр арадиз атуни гьерекатар планламишун.

Жува-жув ахтармишун:

- чирвилер къачунин кІвалахдин мурадар ва везифаяр къабулиз ва хуыз, и кІвалах кылиз акъудунин такъатар жагъуриз алакьун;
- чирвилер къачунин кІвалахда агалкъун хъунин/агалкъун тахъунин себебрин гъавурда гъатиз, гъатта агалкъун тахъай шартІарани дуызгуьн гъерекатар кыиле тухуз алакьун;
- чирвилер къачунин кІвалах кыиле фидайла, жува-жувал гуызчивал авунин сифтегъан жуьрейрай кыл акъудун;
- чирвилер гунин ва практикадин месэлаяр гъялун патал лишанрин кІалубар арадал гъиз ва ишлемишиз алакьун;
- чІалан материалдихъ галаз кІвалахда, орфографиядин ва пунктуациядин гъалатІар жагъурун;
 - жуван кІвалахдин нетижаяр санал кІелзавай аялрин кІвалахдихъ галаз гекъигун, ганвай критерийрай кІвалахдиз дуыз кымет ягъун.

Санал кыиле тухвай кІвалах:

- саналди тир кІвалахдин умуми мурад ва ам кылиз акъудунин рекъер тайинарун;
- везифаяр ва ролар паюнин патахъай меслятдал къвез, сада-садал гуызчивал ийиз, жува-жув тухузвай тегъердиз дуызгуьн кымет гуз алакьун;
- терефрин мукъвавилин гыссер ва санал кІвалахунин интересар фикирда къуна, чуьруькар дуыздаказ арадай акъудиз гъазур яз хъун;
- объектрин ва я тайин гъерекатрин арада авай важиблу алакъаяр ва рафтарвилер къалурзавай, предметрин арада авай асул метлебар чирун;
 - тапшурмишай кІвалахар намуслувилелди тамамарун;
 - сад хътин, себебдинни нетижадин алакъаяр тайинарун;
 - лугъуз кІанзавай фикирар са кІалубда тун;
 - проектнй тапшуругъар ганвай чешнейрикай даях къуна санал тамамарун.

ПРЕДМЕТДИН НЕТИЖАЯР

1 – КЛАСС

Йисан эхирда **сад лагъай класс** кутьягъзавай аялриз ихътин чирвилер хъун лазим я:

Чирвилер: дидед чІалан вири сесер ва гъарфар, абурун арада тафават (сесер ван къведа, гъарфар кхьида) чир хъун. 4-5 гъвечІи шиир хуралай чир хъун.

– гаф ва предложение къатІуниз хъун; предложенийрай гафар чара ийиз хъун;

– гафарай сесер къатІуниз хъун;

– ачух ва ачух тушир сесерин гъарфар чеб-чпивай чара авун;

– гафуна ударение алай ва алачир ачух сес чир хъун;

– «сесинин» ва «гафунин» мана чир хъун;

– гафуна слогрин къадар чир хъун; гафар слогриз паюн; гафуна ударение аватзавай слог чир хъун;

– лезги чІалан алфавит дуъз лугъун; галай-галайвал лугъуз хъун;

– цІалцІамдиз слогралди гъвечІи текстер дуъз кІелун;

– таниш тушир текст са минутда 20 – 25 гафунин еришдалди кІелун;

– предложенийрин эхирда пауза хуън;

– гафарай сесер чара авун ва абурун галай-галайвал тайинарун;

– чІехи ва гъвечІи гъарфар ва абурун галкІурунар михъиз, ачухдиз кхьин;

– гъилин хатІаралди ва печатдай кхъенвай гафар ва предложенияр чин къачуна, дуъз кхьин;

– диктовкадалди гафар ва 3-5 гафуникай ибарат предложенияр савадлудаказ (гъарфар ахъай тавуна, абурун кІалубар чІур тавуна) кхьин;

– тайин темадиз талукъ 2-3 предложение туькІуьрун;

– гафар, предложенияр, текст бес къадар кІевиз ва ачухдиз кІелун;

– гафуна слогрин къадар тайинарун; гафар слогриз паюн; ударение аватзавай слог тайинарун;

– чешнедиз килигиз чин къачуна кхьин;

– гъалатІар ахъай тавуна, дуъз, михьидаказ кхьин;

– чирнавай темадай гъалатІар жагъурун ва абур туькІуьр хъувун;

– яб акалай темадин гъавурдик хъун;

- куьруь текстер жува-жуваз интонациядалди кӀелун; паузаяр ва препинанидин лишанар вилив хуьз;
- 5-6 гафуникай предложенияр туькӀуьриз хьун;
- 5-6 предложенидикай текст манадихь къадайвал туькӀуьриз хьун;
- муаллимдиз ва юлдашриз яб гуз алакьун.

2 – КЛАСС

Йисан эхирда **къвед лагьай класс** куьтягъзавай аялриз ихьтин чирвилер, алакьунар ва вердишвилер хьун лазим я:

- алфавит, гьарфарин тӀварар, ачух ва ачух тушир сесерин лишанар, гафунин къатӀ са цӀарцӀяй муькуь цӀарцӀиз акьудунин къайдаяр.

Аялрилай алакьун лазим я:

- гафар, предложенияр, 30-40 гаф авай текстер, гьарфар ахьай тийиз, артуханбур кухтан тийиз, михьи хатӀаралди дуьз кхьиз;

- гафар слогриз пайиз, ударение къвезвай слог тайинариз, гафунин къатӀ са цӀарцӀяй муькуь цӀарцӀиз слогралди акьудиз;

- инсанрин тӀварар, фамилияр, шегьерринни хуьрерин, вацӀарин тӀварар, гьайванрин лакӀабар чӀехи гьарфунилай кхьиз;

- къуша гьарфар къведай, лабиал сесер квай, туькӀуьр хьанвай гьарфар квай гафар дуьз кхьиз:

- **е, ю, я, й, ь, ъ** гьарфар квай гафар дуьз кӀелиз ва кхьиз;

- фонетикадин разбор кьиле тухуз; гафар слогриз пайиз, ударение алай слог чара ийиз, гафуна сесеринни гьарфарин галай-галайвал, слогрин, сесерин ва гьарфарин къадарар тайинариз;

- гафарал суалар дуьз эцигиз ва абурун куьмекдалди затӀар, затӀарин лишанар ва крар къалурдай гафар тайинариз;

- *вуж? вужар?* суалдиз жаваб гудай гафар *вуч? вучар?* суалдиз жаваб гудайбурувай чара ийиз;

- *гьихьтин? гьи?* суалдиз жаваб гудай гафар чир хьун;

- *вуч авуна? вуч хьана?* суалдиз жаваб гудай гафар чир хьун;

– *вуж? вуч? шумуд? гыхьтин?* суалдиз жаваб гудай гафар чир хьун;
суалдиз жаваб гудайбурувай чара ийиз;

– предложенида гафарин арада алакъяар тайинариз, предложенида кылин членар (подлежащее ва сказуемое) чара ийиз;

– предложенидин кыле члехи гъарф ишлемишиз. Эхирда точка, суалдин ишара, эвер гунин ишара эцигиз;

– чин къачуна кхьин (гъалатIар ахъай тавуна, кхьинар чIур тавун);

– чирнавай темадай гъалатIар жагъурун ва абур туькIуьр хъувун;

– словаррихъ галаз кIвалахун;

– гафарикай предложенияр туькIуьриз алакьун;

– текстинин тема тайинарун, адаз кыл гун, текст паяриз паюн;

– пайи-паяр хъанвай предложенияр манадин жигъетдай чеб чпихъ галаз къадайвал гуьнгуьна туна текст туькIуьрун;

– суалдин куьмекдалди 40-50 гаф авай текстерай изложенияр кхьиз, тайин темадай 2 – 3 предложение туькIуьриз ва кхьиз;

– чирай манадин гафар жуван гафаралди лугъун.

3 – КЛАСС

Йисан эхирда пуд лагъай класс куьтягъзавай аялриз ихътин чирвилер, алакьунар ва вердишвилер хьун лазим я:

– гафунин паяр: эхир, суффикс, префикс, диб чир хьун;

– са дувулдин гафар чир хьун;

– чIалан паяр: существительное, прилагательное, числительное, тIварцIиэвезар, глагол чир хьун, грамматикадин лишанар тайинарун;

– предложенидин членар: кылин (подлежащее ва сказуемое) жагъуриз хьун;

– предложенидин къвед лагъай дережадин чара ийиз хьун;

– гуьрчег хатIаралди чин къачуна ва диктовкадалди (40-50 гаф) кIелай орфограммаяр квай текст савадлудаказ кхьиз;

– фонетикадиз талукъ разбор ийиз: гафар слогриз пайиз, ачух ва ачух тушир сесер жагъурна, ударение къвезвай слогар тайинариз, гафуна сесерин ва гъарфарин къадар тайинариз;

– туькӀуьр хъуниз килигна гафар (*дувул, суффикс, префикс, эхир чара ийиз*) разбор ийиз чир хъун;

– чӀалан паяр чара ийиз ва абурун грамматикадиз талукъ лишанар (къадар, падеж, вахт) тайинарун;

– предложенида гафарин арада алакъаяр тайинариз ва алакъалу ибараяр (гафарин жуьтер) чара ийиз;

– предложение членриз (къилин ва къвед лагъай дережадин членар жагъурун, суалдин куьмекдалди абурун алакъаяр тайинарун) разбор ийиз;

– гегъенш ва гегъенш тушир предложенияр чара ийиз;

– гегъенш тушир предложенияр гегъеншар ийиз алакъун; гегъенш предложенияр гегъенш тушир предложенийриз элкъуьриз хъун;

– атанвай темадай гъалатӀар жагъурун ва абур туькӀуьр хъувун;

– текстерин жуьреяр чир хъун; текстинин тема тайинарун, ам паяриз паян, адаз къил гун;

– текстинин къилин мана тайинарун;

– текстиниз план туькӀуьрун;

– текстина ганвай пландай текст туькӀуьриз алакъун;

– вирида санал туькӀуьрнавай пландай 50-60 гаф авай текстинай изложение ва сочинение кхъиз алакъун.

4– КЛАСС

Йисан эхирда **къуд лагъай класс** куьтягъзавай аялриз ихътин чирвилер, алакъунар ва вердишвилер хъун лазим я:

– лезги чӀалакай умуми малуматар гун;

– кӀелай чӀалан паяр ва абурун лишанар;

– са жинсинин членар;

– гегъенш тушир ва гегъенш предложенияр;

– сложный предложенияр.

IV класс куйтягъзавай аялрихъ ихътин **агалкьунар** хъун лазим я:

– келай темайриз талукъ орфограммаяр, простой ва сложный предложенийрин препинанидин лишанар квай диктант кхьин (60-70 гаф) авай;

– разбор авун: а) гафар сесериз (ачух ва ачух тушир сесер, ударение алай ва алачир слогар тайинарун; гафуна сесерин ва гьарфарин къадар тайинарун);

– гафар туькIуьр хьуниз (гафарай *префикс, дувул, диб, суффикс, эхир* жагъурун);

– существительныйрин къадар, падеж тайинарун;

– прилагательныйрин къадар, падеж тайинарун;

– глаголдин вахт тайинарун;

– гаф, алакьалу ибара, предложение чара ийиз хъун;

– синтаксисдин интонациядиз килигна предложенидин жуьре тайинарун;

– предложенида гафарин арада алакья тайинарун;

– гегъенш ва гьенш тушир предложенияр къатIуниз хъун;

– простой ва сложный предложенияр чара ийиз хъун;

– предложенидай подлежащее, сказуемое ва къвед лагъай дережадин членар жагъурун;

– синтаксисдин разбор ийиз чир хъун;

– чирай темайрай орфографиядин ва пунктуациядин гьалатIар жагъурун ва абур туькIуьр хъувун;

– рахунрин гьалар къатIуниз хъун (нихъ галаз, вуч себебдалди, гына кьиле физватIа ихтилатар);

– 3-5 предложенидикай ибарат тайин вакъиадиз талукъ сивин ва кхьинрин текстер туькIуьрун (кагъазар, тебрикдин открыткаяр, малуматар ва мсб.);

– масадан кумек галачиз жува-жуваз туькIуьрнавай пландай (70 – 80 гаф) изложение кхьин, яшайишдай са вакъиадикай, экскурсиядикай, гуьзетунрай гъвечIи гыкая кхьин.

Лезгинский язык 1 класс. 1 час в неделю. В году 34 часа.

№	Темаяр	Сят	Числ	Слов.к1вал.	Мурад	Проблем.тема дай материал	Оборудов. ва нагляднос ть	К1валин к1вал.ва тикрардай тема.
1	Сесер. Ачух ва ачух тушир сесер. Слог. Алф авит.	1	5.08	Класс, муаллим, аял, авлрин жерге, гада, руш. ва мсб.	Ачух ва ачух тушир сесер чирун.	Лезги ч1алан алфавитдихь галаз танишарун.	Ктабдин шикил.	1-классда к1валин к1валах гудач.
2	«А, И, У» гъарфар квай гафар чирун ва кхьин.	1	18.05.	Диде, буба, дах, бах, вах, стха, баде, хтул, хзан, т1ур, чук1ул, незва, хъвазва.	Цийи гафар таржума авун.	Алфавитда авай зат1ар лугьуз тун.	Ктаб, шикилар.	
3	«М, Д» гъарфар квай гафарал	1	19.09	Хам, кума, мирг, макьам ва мсб.	Гъайванар чир хьун.	К1валин ва чурьдин	Ктабдин шикилар.	

	к1 вагах.					гайванар чирун		
4	Ачуу тушир сесер «Ш,Н,С» гьарфарал к1 вагах. гьарфа р ва гафар кхьин.	1	26.05	Сини, сал, Суна, аслан	30-31 чинай гафар кхьида, слогрин кьадар лугьуда.	Чуьлдин ва к1валин гайванрткай суьгбетар..	Ктабдин шикил, алава шикилар.	
5	Ачуу тушир «Р,В» гьарфар к1 елун ва кхьин.	1	3.10	Расим, Насир ,рушар,вал, вар,лув, Сувар ва мсб.	Кьугьунрикай суьгбет авун. Ч1ал гегьеншарун.	Предложениар туьк1уь-рун, гафара слогар чара авун.	Игрушкавар ,ктабдин шикилар.	
6	«З,Ф»сесер ва гьарфар.К1 елун ва кхьин.	1	10.10	Зун,зул, зунжур Рамиз,Замир Ризван ва мсб. Фарман, Шафи ,афни,алафар.	Гафара ачуу ва ачуу тушир сесер лишанралди чара ийиз чирун.	Предложениар туьк1уь-рун, гафара слогар чара авун.	Ктабдин шикилар.	
7	«К, Г» сесер ва гьарфар. К1 елиз ва кхьиз хьун	1	17.10	Кам, ким, кул Камил,Малик Кимран кавал гар, гам муг	Предл.туь- к1уьриз чирун.	Гафар, слогар, предложениар.	Ктабдин шикилар ва алава	

				шараг.			шикилар.	
8	«Б» сес ва гъарфар квай гафар к1елун ва кхъин.	1	24.10	Басир, Башир, бармак, б уба, бала, билбил.	Ктабдай гафар ва предл. кхъиз вердишарун.	[Б] гъарф квай гафар, слогар. кхъин.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
9	«Й, Т» гъарфар ,абур квай гафар к1елиз ва кхъиз.	1	24.11	Лайих ,лай- лай, йиф, йис, май .Айна, айна, маймун, ма йва.	Гафар к1елун слогариз чара ийиз хъун ва кхъин.	Гафарин гъавурда гъатун , таржума ийиз хъун.-	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
10	«П, Д»сесер ва гъарфар .к1елиз ва кхъиз.	1	24.11	Пун, пул, пириш, турп, дабан, дугун, дур на.	Ц1ийи тарсуник квайгафарин манна чирун.	Къилди к1елиз хъун, кхъиз хъун..	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
11	«Ж» сес ва гъарф. 62-63 чиннал к1валах. Гъарф ,гафар, ва предл.	1	24.11	Жамал, Жалал, Умужат, Жанисат .Жив, жилд, хваж амжам.	Ц1ийи гафарин гъавурда гъатун.	.Кхъизвайдан гъавурда гъатун.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава	

	к1 елун кхьин						шикилар.	
12	«Е» гьарф ва адан сесер.65 чин кхьиз.	1	18.11	Дере, дерди, дерин, демек , еридеве ва мсб..	Цийи гафар чирун.	Цийи гьарф квай текстинал к1 вагах ийиз хьун.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
13	«О» гьарф ва ам квай гафар кхьиз.	1	5.12	Омар, орден, почта компас.	Огьарф ва [о]сес чирун. Ц1ал гегьеншарун.	[о] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
14	«Ч» гьарф квай гафар к1 елиз ва кхьиз.	1	12.12	Чарх, чхра, верч, гичин дерзичи, зурьнеч и.	гьарф ва [ч] сес чирун. Ц1ал гегьеншарун.	[ч] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
15	«Ц» гьарф ва гафар к1 елиз, кхьиз.	1	19.12	Цал. кац, пацар цил.	гьарф ва [ц] сес чирун. Ц1ал гегьеншарун.	[ц] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	

16	Я гъарф, гафар ва предл. кӀeliz, кхъиз.	1	16.12	Яб, сят, Ямудин, С аяд тая.	Я гъарф ва адан сесер чирун. ЧӀаг гегъеншарун.	[Я] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
17	«Ю» гъарф ва сесер. Ю гъарф кӀeliz ва кхъиз.	1	9.01			[ю] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ваалава шикилар.	
18	«Е» гъарф ва ам квай гафар, предлож. кӀeliz, кхъиз.	1	16.01			[Е, йо] сес квай гафар, слогар, предло- женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
19	«Ъ», « ь» гъарфар , гафар ва предл. кӀeliz ва кхъиз.	1	13.01	Ваь, неъ, яь, Мумьин, Мумьинат	Ъ знак квай гафар словардай жагъуриз кхъин.	[Ъ] квай гафар, сло-гар, предло-женияр. «Ъ» гъарф квай гафар кхъиз хьун.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
20	«Ы» гъарф ва гафар кӀелун	1	30.01	«Ы» гъарф квай гафар словардай	«Ы» гъарф ва[ы]	[ы] сес квай гафар, сло-гар,	Алфавит. Ктабдин	

	ва кхьин.			жагъуриз кхьин.	сес чирун. Ч1 ал гегъеншарун.	предло-женияр.	шикилар ва алава шикилар.	
21	«Уь» гъарф ва ам квай гафар к1 елун ва кхьин.	1	6.02	Жум, жик1и, жузунар, инжир, ужуз.	«Уь» гъарф ва[уь] сес чирун. Ч1 ал гегъеншарун.	[Уь] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
22	«Гъ» гъарф ва ам квай гафар чирун ва кхьин. «Гъ» гъарф квай гафар к1 елун.	1	13.02	Гафар ва слогар к1 елун ва кхьин.	«Гъ» гъарф ва[гъ] сес чирун. Ч1 ал гегъеншарун.	[Гъ] сес квай гафар, слогар, предложе-нияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
23	«Къ» гъарф , гафар ва предл. к1 елун ва кхьин.	1	10.02	Къад, къиб, къав, къув	«Къ» гъарф ва [къ] сес чирун. Ч1 ал гегъеншарун.	[Къ] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава	

					«кЪ» гъарф кхъиз хьун.		шикилар.	
24	«Хъ» гъарф, гафар ва предл. кхъин.	1	27,02	Хъвер, хъвалахъ, хъач, хъел, хъен, хъсан.	«Хъ» гъарф ва [хъ] сес чирун. Ч1 ал гегъеншарун.	[Хъ] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
25	«Гъ» гъарф, гафар, предл. к1 елун ва кхъин кхъин.	1	5,03	Гер, Гажи, Гьамид, Гъасан, Гьемзет, Гъалимат, пагъ.	«Гъ» гъарф ва «Гъ», сес чирун. Ч1 ал гегъеншарун.	«Гъ» сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
26	«Хъ» гъарф ва абур квай гафар к1 елун ва кхъин.	1	12,03	.		[	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
27	«Къ» гъарф ва сес. «.Къа»	1	06,03	.Къиф, къар, къел, гъекъ, къил, къул,	«Къа» гъарф ва [къ] сес чирун.	[къ] сес квай гафар, сло-гар,	Алфавит. Ктабдин	

	гъарф квай гафар к елиз ва кхъиз			Ч аг гегъеншарун.	предло- женияр.к елун ва кхъин.	шикилар ва алава шикилар.	
28	«К » гъарф ва сес. Чирун чин 12-115	1	23.04	К алуб,к араб,к лек,к ар,к арас балк ан.	«К » гъарф квайгафарал к валах.	«К » гъарф квай гафар ва предл.к елизва кхъиз хъун.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.
29	«П » гъарф ва ам квай гафар к елун, ва кхъин.	1	9.04	Шап а,хап а, шенп и,туп ар,т ип ер ва мсб.	П гъарф ва сес чирун. Ч аг гегъеншарун.	[П] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр. к елун ва кхъин.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.
30	«Т » гъарф ва «т » сес квай агафар, предл. к елиз ва кхъиз	1	16.04	Т уб,т ур,т уын т ям,т имил,мук 1рат1.Зул текст к елун.	Т гъарф ва ам квай гафар чирун.	[	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.
31	«П » гъарф ва сес. «П » гъарф ва	1	23.04	«П » гъарф ва [п] сес чирун. Ч аг	[П] сес квай гафар, сло-гар, гафар ва	Алфавит. Ктабдин шикилар	

	ам квай гафар кӀелиз ва кхъиз.				гелъеншарун.	предл. кӀвалахун	ва алава шикилар.	
32	«ЧӀ» гъарф ва сес чирун.гафар ,предл. кӀелиз ва кхъиз.	1	30.04		«ЧӀ» гъарф ва сес чирун. ЧӀал гелъеншарун.	[ЧӀ] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.	
33	«Ш» сес ва «ща» гъарф кӀелиз ва кхъиз.	1	14.05		Борш, плаш, щетка, ящик ва мсб. Емишар текст кӀелун предл. кхъин.	«Ш» гъарф ва сес чирун. ЧӀал гелъеншарун.	[Ш] сес квай гафар, сло-гар, предло-женияр кӀелун ва кхъин.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.
34	«Э» гъарф ва сес.Гафар кӀелиз ва кхъиз.	1	14.05		Эхир,Эмир,Эме Эсли,эхир,эвел,э сед,	ЧӀ чӀ, Ш ш гъарфар ва [чӀ, ш] сесер чирун. ЧӀал гелъеншарун.	[Э] сес квай гафар, слогар, предло-женияр.	Алфавит. Ктабдин шикилар ва алава шикилар.

Планы для 2го класса (грамматика.) 34 час , в неделю 1 час.

№	Темавр	Ся	Чис.	Слов. к1вал.	Мурад	Проблем.те мадай материал	Оборудо в. ва наглядно сть	К1валин К1вал.ва тикрардай тема.
1	Сесер ва гьарфар. Сесерин ва гьарфарин тафаватлувал.	1	5.05	Чубарук, пехь, сик1, лекь, т1иб.	Сесерикай ва гьарфарикай авай чирвилер тикрарун ва деринарун, ч1ал гегьенш.	Сесер ва гьарфар тикрарун патал гафар, предложе-нияр.	Ктаб, шикилар, алфавит.	§ 1. Тап.5.
2	Сесер ва гьарфар. Лезги ч1алан алфавит.	1	12.05	Квелем, кал, дана, кьаз, балк1ан, халу, т1алабун.	Сесерикай ва гьарфарикай авай чирвилер тикрарун ва деринарун, ч1ал гегьеншарун.	Сесер ва гьарфар тикрарун патал гафар, предложе-нияр.	Ктаб, шикилар, алфавит.	§ 1. Тап. 9.
3	Ачух гьарфар ва сесер.	1	19.05	Магьсул, яр-емиш, битмиш хьана, жанаву, бац1и, уьрдег, кьуьгьуьр.	Ачух сесер ва гьарфар тикрарун ва ч1ал гегьеншарун.	Ачух сесер ва гьарфар тикрарун патал гафар, предложе-нияр.	Ктаб, шикилар, алфавит.	§ 2. Тап. 4
4	Ачух гьарфарин кьет1енвилер.	1	26.05	Кьирав, базар, газар, гьашара-	Ачух сесер ва гьарфар	Ачух сесер ва гьарфар	Ктаб, шикилар,	§ 2. Тап.9.

				тар, уьзумы, т1ям.	тикрарун ва ч1ал гегьеншарун.	тикрарун патаг гафар, предложе- нияр.	алфавит.	
5	Ачух тушир гьарфар ва сесер.	1	3.10	Лаз, хвар, рагьул, жегьре, берекат, аждагьан, гьулуьшан.	Ачух тушир сесер ва гьарфар тикрарун ва ч1ал гегьеншарун.	Ачух тушир сесер ва гьарфар тикрарун патаг гафар, предложе- нияр.	Ктаб, шикилар, алфавит.	§ 3. Тап. 9.
6	Диктант. Гьагат I рин винегл к1валах.	1	10.10					Тикрарун.
7	Й гьарф.	1	17.10	Келле, гьулле, селлер, чугьундур, эрч1и, чагла.	Сад-садан патав сад хьтин кьве гьарф кхьидай гафарикай чирвал гун.	Сад-садан патав сад хьтин кьве гьарф кхьидай гафар квай тапшурутгьар.	Ктаб, шикилар, алфавит.	§ 4. Тап. 4.
8	Э гьарф. 42-44 чин.	1	24.10	Эме, эгер, экв.	Ц1ийи тарсунин гьавурда гьатун.	Э гьарфунин метлеб чирун.	Ктаб, шикилар, алфавит.	Упр. 97.
9	Е гьарф.	1	7.11	Хеб, к1ел.	Е гьарфунини кьве сес гузвайди чирун	Ц1ийи тарсунин гьавурда гьатун	Ктаб, шикилар, алфавит.	Упр. 114
10	Я гьарф.	1	14.11	Гьят, авл, яргьан.	Я гьарфунни гафунин эвел	Я гьарф квай гафар, пред-	Ктаб, шикилар,	Я гьарф квай гафар

18	Лабиал сесер.	1	16,01	Къвана,кьутьваз ва,к1валахзава,а къвазнава.	Лабиал сесер квай гафар слогриз пайиз чирун.	Аялар темадин Гъавурда гъатун.	Ктаб, шикилар, алфавит.	Чин68-69	
19	Лабиал сесер	1	23,01	Кьук- кьуквер,мелъв- мелъвер.ва мсб.	Лабиал сесерал кылди к1валахиз хьун.	Аялар Гъавурда гъатун.	Ктаб, шикилар, алфавит.	Чин70-73.	
20	Слог.	1	30,01	Му-рад,А- лим,За-ри-ят	Гафар слогриз пайиз чир хьун.	Слогриз ачух сесериз килигна пайдайдди чирун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин 74-76.	
21	Гафунин кьат1 са парцый маса п1арц1из акъудун.	1	6,02	Бу-ран, бу-ба чу- бан,чу-ба-рук.	Гафар са п1арц1ай масса п1арц1из акъудиз чир хьун	Тапшурутъар тамамариз хьун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин 77-79..	
22	Сад-садан патав сад хьтин кьве гъарф авай гафар.	1	13,02	Келле,гуьлле,сел лер,эллер. Ва мсб.	Сад хьтин кьве гъарф авайгафар слогриз пайиз чирун: кел-ле.	Аялривай слогриз пайиз хьун..	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Упр.174..	
23	Ударение. Гаф ва адан мана-метлеб	1	20,02	Вилаятда, яшайишдин,	Ударениедин гъавурда	Гафара ударение	Ктаб, шикилар,	Упр.185.	

				дуланажатъ.	гьатун.	эцигиз хьун.	алфавит, таблица.	
24	Предложение. Предложениедин кьилин членар.	1	27.02	Кьавахар, кьелем ар, Хьутьлун хьаяр, Члагурнав а	Цлийи темадин гьавурда гьатун.	Аялривай кьилди кьвалахиз хьун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Упр.211. Чин.93-97.
25	Предл. Кьилин членар.	1	5.03	Кьачуна, чурьхвена, матьар а, кьуватлу. вагыш и.	Предл. Кьилин членар, абурруз кьвезвай суалар чир хьун.	Цлийи темадин гьавурда гьатун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин.100- 103.
26	Чалаан паэр. Существовательное ва адан мна- меглеб.	1	12.03	Ашукь, устлар, ги шин, эркек, шуьк1 уь.	Чалаан паярин гьавурда гьатун.	Чалаан паярал кьвалахиз хьун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин.104-105
27	Вужар? Вужар суалриз жвабаб гудай гафар.	2	19.08	Далдамчи, зуьрн ечи, зилчиди бахча	Вуж суал анжах инсанриз кьвезвайди чирун.	Ву? Ва вуч суал кьведай гафар чир хьун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин110
28			2.01					
29	Инсанрин т1варарин, фамилийрин кьилге ч1ехи гьарф. 141-145 ч. Гьайванриз гузвай лак1абра ч1ехи гьарф.	1	9.04	Марат. Мурад. Мастан, Ругьва. Тарта. Ц1арак.	Инсанрин т1варарин, фамилийрин кьилге ч1ехи гьарф кхьиз чирун.	Инсанрин т1варар, фамилийар кьвай тапшурругьар.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин113 Чин116
30	Контрольный диктант. Зул. 42-чин.	1	16.04	Ат1угьай, жегьре, техил,	Чирвилер ахтармишун		Диктант- рин	Тикрариз

	ГьалатДрин винел к1валах.				чурьлер, ичи, баябан, уьлквейар.	ва мягьке- марун.		к1ват1ал.	
31	Шегьеррин, хурьеррин т1варарин кьиле ч1ехи гьарф	1	23.04	Кьурагь, Дербен Махачкала. Каспийск.	Шегьеррин хурьеррин т1варар.	Тарсунин Гьавурда гьатун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	118 чин	
32	Прилагательное.	1	30.04	Вили, гурьеч, ширин, цуру.	Темадин Гьавурда гьатун.	.Шегьеррин хурьеррин т1варар кхьидайвал чир хьун.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин. 124.	
32	Глагол.	1	4.05	Гьасил авун, тум (тумар цун), техил гьэзва, ретьуьн, кьадир хьун, эвер гуннин ишара.	Предложени- дин эхирда эвер гуннин ишара эцпигиз чирун.	Суалдин ва эвер гуннин предложени яр квай тапшугьар.	Ктаб, шикилар, алфавит, таблица.	Чин. 130.	
34	Г1варц1эвезар. Гикрарун.	2	14.05 21.05 28.05	Гьашаратар, кул- кус, пайда жеда, зиянлугьур, пуч хьун, гьавилай.	Чирвилер ахтармишун ва мягьке- марун.	Тапшуругьар тамамариз хьун.		Чин 142. Чин. 146.	

Планы для 3-го класса (грамматика)

№	Темаяр	Сат	Чис.	Слов. к1вал.	Мур	Матер.	Оборуд.	К1вал.
1	2-классда грамматикадай к1гайбуур тикрарун.	1	7,05	Гиг (арабадин), клак1, гурц1ул, юрга (балклан), юрф, юргъ, езид, лувле, ериш.	2-классда грамматикадай ур чирвилер арун ва магъ кемарун.	Сесер ва абуруз талуукъ гварфар чирун патал тапш.	Ктаб, алфавит, таблица.	к1вал.
2	Предложение. Предложенияйрин жуьреяр.	1	11,05	Гьакъисагъ, даим, буйругъ, къуллугъ. Намус, къимет, лак 1аб.	Предложен жуьреяр чир хьун.	Предложен жуьреяр чир хьун.	Ктаб, алфавит, таблица.	28 упр
3	Хабардин предложение.	1	11,05	Тухдалди ,ц1айлапанар, ара -бир	Предложен жуьреяр чир хьун.	Предложен жуьреяр чир хьун.	Таблица.	33 упр.
4	Суалдин предложение.	1	18,05	Уквеяр, чухьунагар, куьч.	Суалдин предл. чир хьун.	Суалдин предл. жуьреяр чир хьун.	Таблица.	Упр.45
5	Эвер гунин ва буйругъдин предложениеяр.		5,10	Техилар, ислягъ, зайф, дурум.	Эвер гунин ва буйругъдин предл. чир хьун.	Эвер гунин ва буйругъдин предл. чир хьун.	Таблица, Ктаб.	Упр.48
6	Предложенияда гафарин арада членвилдин	1	12,10	.халисан, женг, гьувьрч.	Лабиял сесери	Лабиял сесер чирун патал	Ктаб, алфавит,	Упр.53.

	алакъя.							
7	Предлож. кылин членар. Сказуемое.	1	19.10	Маквала,квати,ар хар,аран.	чирвал гун. Нефес галай ва нефес галачир сесерикай чирвал гун.	тапшургутъар. Нефес галай ва нефес галачир сесериз талукъ материал.	таблица. Ктаб, алфавит, таблица.	59
8	Подлежащее.	1	26.10	К1унч1ар,маквам, межлис	Тема чир хьун	Темадал к1валахиз хьун.		Упр.63
9	Ахтармишунин диктант. Рекъер. 55-ч.	1	9.11	Лезгистан, рекъерин хилер, мензил, кьегвал.	Чирвилер ахтармишун ва мягкемарун.		Диктант-рин к1ват1ал.	Тикра-риз.
10	Кьвед лагъай дережадин членар.	1	16.11	Тувкен, кьуллугъчи, бахт, зегъмет, намус.	Простой ва тувк1уьр хьанвай гафарикай чирвал гун.	Простой ва тувк1уьр хьанвай гафарикай материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр. 69.
11	Гегъеш ва гегъеш. Тушир предл.Простой ва сложный предл.	1	23.11	Синерихъай, хважамжам,сетъе рап	Ц1ийи темадал.к1вала хун.	Ц1ийи темадал к1валахиз хьун.	Таблица.	Упр.76
12	Гафуннин тувк1уьр хьун. Гафутин диб ва эхир.	1	30.11	Аваз, азабар, садлагъана, ийир-тийир.	Гафуннин диб ва эхирчирун.	Гафуннин диб ва эхир чируниз талукъ тапш.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.87
13	Мукъва гафар. Гафуннин дувул.	1	7.12	Чекме, фитнечи, клеве, берекат, гафуннин дувул.	Мукъва гафар ва гафуннин дувул чирун.	Мукъва гафар ва гафуннин дувул чируниз талукъ тапш.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.91

14	Суффикс ва префикс.	1	11, 12	Рамаг, рамагбан, чагла, чаглахъан, фитне, сувагы.	Суффикс ва префикс чирун.	Суффикс ва префикс чируниз талукъ тапш.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.98
15	Ч1ал гегьеншарун. Изложение. Азурин к1ваге. 123-ч.	1	21, 12	Мехмердин кьурь, лацу хтар, сев, нинияр.	Изложение кхьыдай вердиш-вилер кутун. Ч1ал гегьеншарун.		Изложенийр ин к1ват1ал.	Тикрариз.
16	Ч1алан паър. Сушествительныйрин манна-метлеб.	1	28, 12	Авадан, к1убан я, месэла, к1ваче звар авай, гужлу.	Ч1алан паърикай умуми (общий) чирвал гун.	Ч1алан паър чируниз талукъ материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.129
17	Хас т1варар. Умуми т1варар.	1	11, 12	Бенд, гыкумат, бегьер, битмиш, кард, цавун арш.	Сушествительни дикай чирвал гун.	Существительн ое чируниз талукъ материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.138.
18	Сушествительныйар кьадариз дегиш хьун. Газфивилин кьадарда эхирдиз -ар, -яр, -ер кьведай сушествительныйар	1	18, 02	Машгьур, хас т1варар, сафут1, кьужгьур, зинбил, Къарабаш, пара кьекъуьнар, кьвал, шарт1ар.	Хас т1варарикай чирвал гун. Ч1ал гегьеншарун.	Существительн ое чируниз талукъ материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.147
19	Сушествительныйдин падежар. Сушествительныйар тикрарун.	1	25, 02	Герен-герен, кьаралтуяр, цлахъай, чумахъ, кьалар, хул1 ярашутъ я, айлах.	Умуми т1варарикай чирвал гун. Ч1ал гегьеншарун.	Существительн ое чируниз талукъ материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.171
20	Прилагательное. Прилаг	1	1, 02	Буй, алаф, кьибле,	Сушествительни	Существительн	Ктаб,	Упр.183.

	ателъныйрин манна метгеб.			ч1ем, малар, буй кьякван.	яр кьадарриз дегипшириз чирун.	ое чируниз талукь материал.	алфавит, таблица.	
21	Прилагательныйрин теквиллин ва гзафвиллин кьадар.	1	8.02	Демек, нац1, эме, аям, кьур, чекме, дурна, устадвилелди.	Гзафвиллин кьадарда эхирдиз –ар, –яр, –ер кьведай суш. чирвал гун.	Существительн ое чируниз талукь материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	§ 14. Тап. 6.
22	Контрольный диктант. Кьве дуст. 55-ч.	1	15.02	Ватандин дяве, кьизгьин тир, чантаяр, тайинарнавай вахтунда, тафават авачир, буржи.	Чирвилер ахтармишун ва мягькемарун.	Существительн ое чируниз талукь материал.	Диктантрин к1ват1ал.	Тикрариз.
23	Прилагательныйир арадиз агун. Прилагательныйрин эхирар дурьз кхьин.	1	22.02	Шив, чамарун, йигин, кьацу махлур, буй-бухах, цен.	Прилагательныйрин мана-метгеб чирун.	Прилагательно е чируниз талукь материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	193 197
24	Прилагательныйрин гз. кьадарда у хвена кхьин. Прилагательныйир тикрарун.	1	29.02	Дирибаш, фирягь, давугьа, дурна, гет1е, гегьенш, даяз, мукьвятдиз.	Чеб-чпиз мукьва ва акси меетгебар авай гафар чирун.	Чеб-чпиз мукьва ва акси меетге-бар авай гафар квай тапш.	Ктаб, алфавит, таблица.	Упр.200
25	Числительное. Числительныйрин манна- метгеб .	1	7.03	Гьафте, сутка, гьафте, декьикьа, кьадар, кьайда.	Числительныйри кай умуми мапуматар гун.	Числительное чируниз талукь материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	214
26	Т1варц1 извезар. Т1варц1 извезрин манна- метгеб.	1	14.03	Кьве виш аба, кьелемар, тахминан, лекь.	Кьадардин ва кьайдадин числительныйир	Числительное чируниз талукь	Ктаб, алфавит, таблица.	227

27	Контрольный диктант. Чи замана гуьвезлди я! 57-ч.	1	21.03	К1ел-кхьин чидай, багьманчи, аллим, пешекарар, чи замана, саймаз- вал.	чирун. Чирвилер ахтармишун ва магькемарун.	числительное чируниз талукь материал.	Диктантрин к1ват1ал.	Тикра-риз.
28	Глаголдин манна-метлеб.	1	4.04	Лепяр, ц1иц1, селлер, гужлу жезва, кьелем, чиллин циф, кьайма.	Глаголдикай кьвед лагьай классда к1елайди тикрарун. Глаголдин мана- метлеб чирун.	Глаголдикай кьвед лагьай классда к1елайди тикрарун. Глаголдикай алава чирвилер гун.	Ктаб, алфавит, таблица.	236.
29	Глаголдин вахтар. Гилан вахт.	1	11.04	Кардик кутун, авлрин бахча Деллекчи, таржума авун, гьакьисагь, кьарабас.	Глаголдин вахтар умуми чирвилер гун. Гилан вахт чирун.	Глаголдин вахтариз талукь тапш. тамамарун.	Ктаб, алфавит, таблица	243 .248 УПР.
30	Глаголдин алатай вахт.	1	18.04	Ван кьачуна, чархар, хьувч1уьк кутун, ч1ере, тул1ал (уьнуьг1), уьх, ириз, чанах, кьаймах.	Глаголдин алатай вахт чирун.	Глаголдин вахтариз талукь тапш. тамамарун.	Ктаб, алфавит, таблица.	УПР.256.
31	Глаголдин кьвезмай вахт.	1	25.04	Лигимвал, уьленар, элкьвей гьвалкья (круг1),	Глаголдин кьвезмай вахт чирун.	Глаголдин вахтариз талукь тапш.	Ктаб, алфавит, таблица.	265 УПР.

				вагыши кыушар, тестикъ авун, инкар.		тамамарун.		
32	Глаголдин вахтарин эхирар дуьз кхьин.	1	16.05	Шаламар, тланур, агьвалат, цаз.	Глаголдилай кьачур чирвилер тикрарун ва магькемарун.	Глагол чируниз талукъ материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	277 УІР..
33	Контрольный диктант.	1	23.05	Шараг, минетар авун, язух атун, шамалгаж, кук1ва, ц1ук1.	Изложение кхьидай вердишвилер кутун. Ч1ал гегьеншарун.		Изложе- нийрин к1ват1ал.	Тикрариз.
34	Йисан кьене к1елайбур тикрарун.	1	30.05	Сих алакьа, к1валахдив ргазва, т1валар- т1валар кьун, дигмиш хьун, деве, ажугьлу.	Предложение ва адан жухьредар чирун. Хабар- дин предложение- нидилай магуматар гун.	Предложение чируниз талукъ материал.	Ктаб, алфавит, таблица.	

Планы для 4 класса (лезг. язык)

№	Темаяр (17 сят)	Ся т	Чи с	Слов. кIвал.	Мурад		Проб. Матер.	Оборуд. ва нагляд.	КIвал. кIвал.					
					Мурад	Мурад								
1	Гаф. Предложение. Текст. Сесер ва гьарфар (тикрарун)	1	4,09	Ашпаз, тIсамгу, ЧIмерук, наши, ашпаз.	Сесерикай гьарфарикай авай чирвилер тикрарун ва гегьеншарун.	ва	Сесер ва гьарфар чирун патал тапш.	Ктаб, алфавит, пикилар.	Упр. 11. Чин 7					
										Туркьувлвал, сабур лувилелди, дарамат ар, хьилий хьалхьам.	Гафунин кьатI маса цIарциз акьудиз чирун.	Гужгу ва зайиф сесер чир хьун. Лабиал сесеай кьил акьатун.	таблица	Упр. 48. ч ин. 16.
										Гафунин туркIурьр хьун (тикрарун). Ибара.	Диб, дувул, рамаган, бажарагылу, лезн, бейкефдиз.	Гафунин маналу парикай (гаф туркIурь жезвай) чирвилер тикр. ва гегьеншарун.	Гафунин маналу пар чируниз татукь тапш.	Ктаб, таблица, алфавит, пикилар.
2	Предложение. Предложениядин кьилин членар. Сказуемое. Подлежа	1	18,09	Дамах, Рагь акIизва, рагьулкьарникьгузар, кьушар.	Ший тарсунин гьавурда гьатун.	Ший тарсунал кIвалахиз хьун.	Таблица	Упр. 79						
									Предложение. Предложениядин	Рагьул, кьвар, кьарни кьузар, алабар.	Предлож. кьвед лагьай дережадин	Кьвед лагьай дережадин	Таблица.	Упр. 89. Чин 32.

	кывед лагъай дережадин членар. Дополнение.				членрин гъавурда гъатун.	членриз суалар эцигиз хьун.		
3	Определение Обстоятельство.	1	26.10	Тувьвенчи, ст1 ал, ну р, жанлгу. Хуш, атирл у.	Определениедикай чирвилер гунн.	Предлож. опредл. жатъуриз хьун.	Таблица.	Чин.36.у пр.101
				Кефсуз, гьерекатна, пашман, заланбитм иш хьун.	Обстоятельстводикай магуматар гунн.	Обстоятельствомойра л к1 валах ийиз хьун.	Таблица.	Упр.107.
4	Простой ва гегьенш тушир предложенияр.	1	16.10	Гуж багададди, гьерекат авуна.	Простой вагегьенш предл. чир хьун	Гегьенш гегьеш тушир предл. Кьил акъатун.	Таблица.	Упр.114.
				К1 ерец тарар, батъ, бустан, ник, векъ.	Предл.са жинсинин членрикай чирвилер гунн.	Предл. жинсинин членрал к1 валахиз хьун.	Таблица.	Упр.124.
				Союзар квай ва квачир са жинсинин членрин арада запятой.	Союзар квай ва квачир са жинсинин членрин арада запятой эцигиз чирун.	Темадай самостоятельно к1 валахиз чир хьун.	Таблица.	Упр.134.
5	Сложный предлож. умуми магумат. Кыве простой	1	26.11	Шарагдикай, къунш ийр, экуьнахъ.	Сложн. Предл. гъавурда тун.	Сложн. предл. К1 валахиз хьун.	Таблица.	Упр.152

предложенидикай туьк уьр хьанвай сложный предлож.			Лифрен шараг, чуухур-не бобольшой овраг ,ложбина.	Цийи тарсунаи гьавурда гьатуи.	Цийи тарсунаи к валахиз хьун.	Таблица. Упр. 161.
6 Текст. Текстинин тема. Текстинин кьил.	1	Мерд, гьашаратарх бьугьубур.	Текстинал к валахиз чирун.	Екстинал к валахиз хьун.	таблица	Упр. 169.
Текстинин план. Текстинин кьилин фикир. Текстинин журьяр.		Гьурьжет, кьубьгьур, кьазма.	Текстиниз план туьк уьриз чирун.	Тестиниз план туьк уьриз хьун.	Таблица.	Упр. 173.
7 Диктант.	1					
8 Существительное. Существительнир падежриз дегиш хьун.	1	Афтафа, деве, кьеч, макьала, хас т варар, умуми т варар.	Сущ. тикрарун. Сущ. падежриз дегишриз чирун.	Сущ. чирун патал тапш.	Ктаб, таблица.	§ 3-4. Упр. 37.
Дибдин падежрин т варар ва суалар. Асул падеж. Актив падеж.		Сабурсузвилегди, велед мич и хьунухь, ратьул, гунг, мамонт.	Дибдин падежрикай аилрин чирвилер деринарун.	Сущ. чируниз талукь тапш.	Ктаб, таблица.	§ 5-7. Упр. 48.
Талукьвилиин падеж. Гунгутин падеж.		Палгух, зиянкарар, везифа, шумал беден, фири, хут ярашуть я.	Талукьвилиин ва гунгутин падежрикай чирвал деринарун.	Сущ. чируниз талукь тапш.	Ктаб, таблица.	§ 8-9. Упр. 57.

9 Са слогдин суш. падежриз хьун. падежрин дурьз кхьин. Актив падеждин эхирдиз – уни,-ади, кьведай суш.	1	15.01 Буш, хьар, виже кьведач, пакаман лаз, кьаст.	Са слогдин суш. падежриз дегишризчирун. Суш. падежрин эхирар дурьз кхьиз чирун.	Суш. чируниз тагукь тапш.	Ктаб, таблица.	§ 10-11. Упр.63.
-Вал суффикс гагай суш-яр. -Вал суффикс квай суш. гзафвилин кьададарда.		Диривал, уьтквемвал, четинвилз да-вамна, шартлар, кIубан, кьитвилер.	-Вал суффикс гагай суш. падежриз падежриз кьададарриз дегишриз чирун.	-Вал суффикс гагай суш. падежриз падежриз кьададарриз дегишруниз тагукь материал.	Ктаб, таблица.	§ 12-13. Упр.70.
10 Асул падежда гзаф. кьад. эхирдиз –ар, -яр кьведай суш. гзаф. кьад. суш. эхирдиз –ер кьведай дурьшурьшар.	1	18.01 Хьархь, кьазмаяр, тулар, лужар, аран, шимер, серг, чиб.	Суш. падежриз гзаф. кьад. –ар, -яр, -ер ишлемийшдай дурьшурьшар чирун.	Суш. падежриз падежриз кьададарриз дегишруниз тагукь материал.	Ктаб, таблица.	§ 14-15. Упр.76.
Ак. п. эхирда –йри аваз кхьидай суш. гз. кьад. эхирда кьве р кьведай суш.		Чуьтундулар, уьтквем, гьахь, ерияр, кархана, имаратар, савадлувал.	Суш. падежриз Рин гзаф. кьададардин ва падежрин эхирар дурьз ишлемийшиз чирун.	Суш. падежриз падежриз кьададарриз дегишруниз тагукь материал.	Ктаб, таблица.	§ 16-17. Упр.90.

11 Контрольный диктант. Виридаггай багъади. 76-ч.	1	12.02 Т1 вар себеб яз, кьайгъударвал, вафалу хьун, пак я, гьалгал хьурай.	Чирвилгер ахтармишун ва магькемарун.	Существительное чируниз талукъ материал.	Диктантрин к1 ваг1 ал.	Тикра-риз.
12 Гафвиллин кьадарда эхирда кьвер кьведай существительныйяр. Существительное. Прилагательное (тикраун).	1	4.03 Кубанвал, кьизгъин, суьруь, бере, гуьгуьшан (ч1 агай), ч1 аган устад.	Прилагательный-рикой авай чирвилгер тикраун гегьеншарун. ва	Прилагательный-рикой чеб талукъ суш. галаз жуьтер тувк1 уьрун.	Ктаб, шикилар.	§ 18. Упр.100.
13 Прил.-рин теквиллин ва гафвиллин кьадар. Прил., гз. кьад. эхирда у гьарф хвена, кхьин.	1	18.03 Сини, мукал, кьат1 удагди, зегьемлу гад, ач1 ай варз.	Прилагательныйяр кьадарриз ва падежриз дегипшриз чирун.	Прилагательное чируниз талукъ материал.	Ктаб, таблица.	§ 19-20. Упр.106.
Прилагательныйяр дибдин падежр. Дегипш хьун. Прилагательныйрин эхирар дуьз кхьин.		Гегьенш майдан, дар, меслятар гун, хуругтан, кьуьруь, виже кьведач.	Прилагательныйрин эхирар дуьз кхьиз чирун.	Прилагательное чируниз талукъ материал.	Ктаб, таблица.	§ 21. Упр.110.
14 Т1 варц1 извезар. Т1 варц1 извезар падежриз дегипш хьун.	1	8.04 Терез, вижевай, траншеяяр, сенгер, нефс кьатигбуьр, техил гьасилун.	Т1 варц1 извезарикай чирвал гун ва абур падежриз дегипшриз чирун.	Т1 варц1 извезар чируниз талукъ материал.	Ктаб, таблица.	§ 22-23. Упр.113.

	ГІ варці і звезрин эхираар дурьз кхьин.							
15	Глаголдиқай умуми мағуматар рикі ел хкун. Глаголдин асул форма.	1	Низамгувал, кьадир хьун, буржи я, пак кьанун, гьяд.	Глаголдиқай авай умуми мағуматар тикраун ва алава чирвилер гун.	Глаголдин формаьяр чирун	Ктаб, таблица.	.	
16	Глаголдин асул форма падежриз дегиш хьун. Асул формада глаголин эхираар дурьз кхьинин кьайдаар.	1	Жавабдар, кардик кутун, сад лагьай дережадин, кьаншар мана.	Глаголдин асул форма (ГІ варці ин форма) падежриз дегишриз чирун.	Глаголдин падежрин формаьяр чирун.	Ктаб, таблица.	§28. Упр. 134.	
	Глаголдин мурадвилин форма. Глаголдин инкарвилин форма. Куьмекчи глаголар.		Гьил кьачун, гвен гунь, мукал, кеспияр, кеспияр. Хейлин, дагьвияр, багьшипиз жедай хьтин, умуд ква.	Асул формада глаголин эхираар дурьз кхьиниз чирун. Куьмекчи глаголдиқай чирвал гун.	Глаголдин формаьяр чирун	Ктаб, таблица.	§ 29. Упр. 139.	
17	Контрольный диктант. Зи цийи пеше. 84-ч.	1	Дустарихь агалтдай, сивера гьатна, ашукьар, кеспи, дутьри инсан, кьайгьуяр, дердияр.	Чирвилер ахтармишун ва мягькемарун.	Диктантин кї вагї ал.	Тикра- риз.		
	Всего 17 час.							